

Crna Gora

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma

Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Nacionalnog plana za implementaciju Stokholmske konvencije, s Akcionim planom za period 2019-2023. godine, za 2019 - 2020. godinu

septembar 2021.

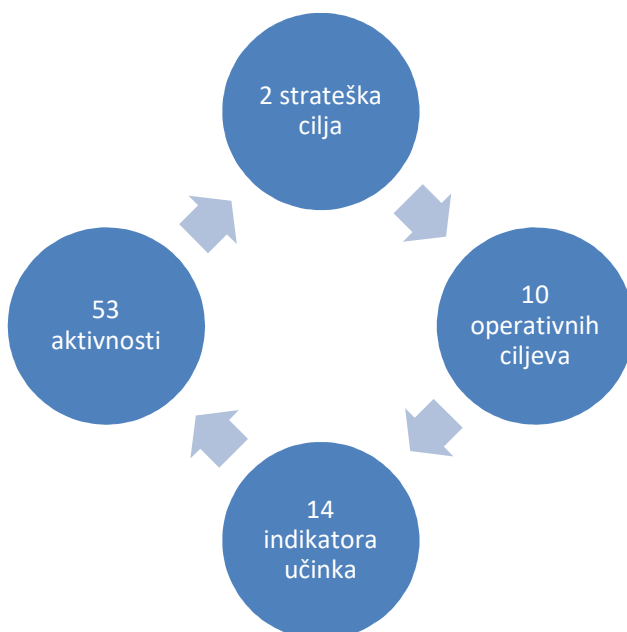
SADRŽAJ:

UVODNI REZIME:	3
INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA I PRATEĆIH INDIKATORA UČINKA	7
Strateški cilj 1: Eliminacija ili ograničenje proizvodnje i upotrebe POPs	8
Operativni cilj 1: Pravilno upravljanje proizvodima koji sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, u skladu sa smjernicama Stokholmske konvencije	8
Operativni cilj 2. Bezbjedno uklanjanje sa tržišta proizvoda koji sadrže PFOS hemikalije	9
Operativni cilj 3: Monitoring POPs supstanci u svim segmentima životne sredine i hrani	10
Operativni cilj 4. Pобољшanje dostupnosti informacija o POPs hemikalijama i podizanje javne svijesti	12
Operativni cilj 5: Smanjenje emitovanja i ispuštanja nenamjerno proizvedenih POPs hemikalija u životnu sredinu	13
Operativni cilj 6: Adekvatno upravljanje POPs pesticidima	14
Starateški cilj 2: Upravljanje POPs otpadom na bezbjedan, efikasan i ekološko prihvatljiv način	17
Operativni cilj 1. Pravilno upravljanje otpadom koji sadrži PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, u skladu sa smjernicama Bazelske konvencije	17
Operativni cilj 2. Tretman otpada koji sadrži PFOS hemikalije	18
Operativni cilj 3. Identifikovana i eliminisana upotreba PCB fluida u uređajima	19
Operativni cilj 4. Remedijacija identifikovanih kontaminiranih lokacija POPs hemikalijama	19
TABELA 1 – TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE	21
PREPORUKE ZA NAREDNE FAZE SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA	55

UVODNI REZIME:

Crna Gora je potpisnica Stokholmske konvencije od 2010. godine, u novembru 2013. godine Vlada Crne Gore usvojila je prvi Nacionalni plan za implementaciju Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama. Ažurirani Nacionalni plan za implementaciju Stokholmske konvencije, s Akcionim planom za period 2019-2023. godine (u daljem tekstu: NIP) usvojen je u julu 2019.

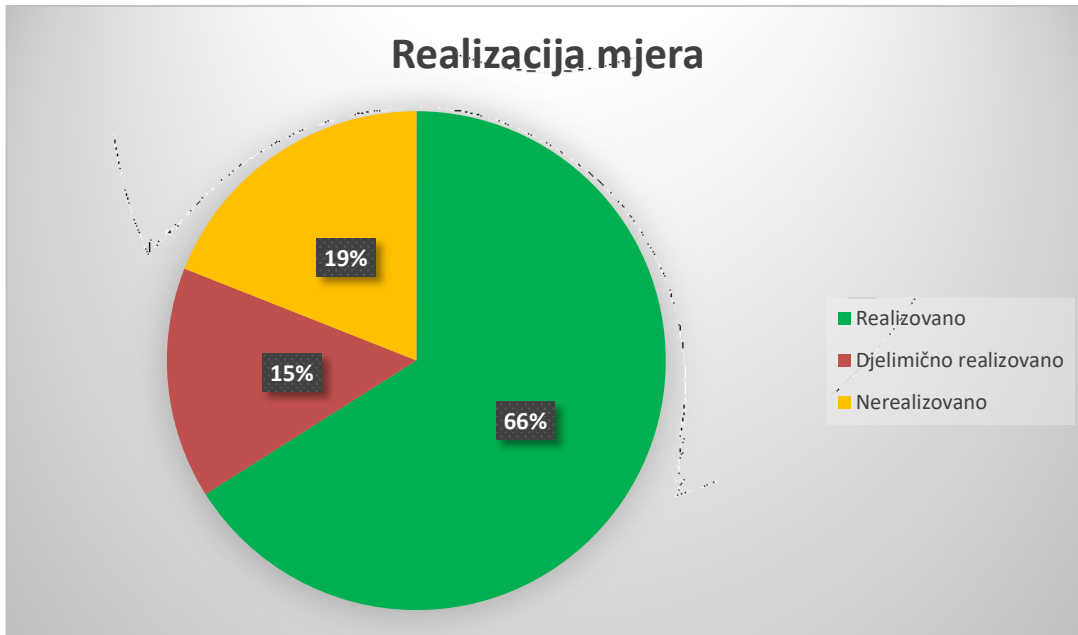
Akcionim planom, koji je sastavni dio Nacionalnog plana implementacije Stokholmske konvencije, planirana je realizacija 53 aktivnosti u periodu 2019-2023. godine, kako bi se unaprijedio sistem upravljanja dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (POPs) u Crnoj Gori (grafik 1). Realizacijom planiranih aktivnosti postići će se neophodni uslovi i obezbijediti potrebni kapaciteti kako bi se upotreba i odlaganje POPs hemikalija u Crnoj Gori obavljala na bezbjedan način uz primjenu savremene prakse i principa usklađenih sa EU.

Grafik 1. Broj planiranih aktivnosti za period 2019-2023

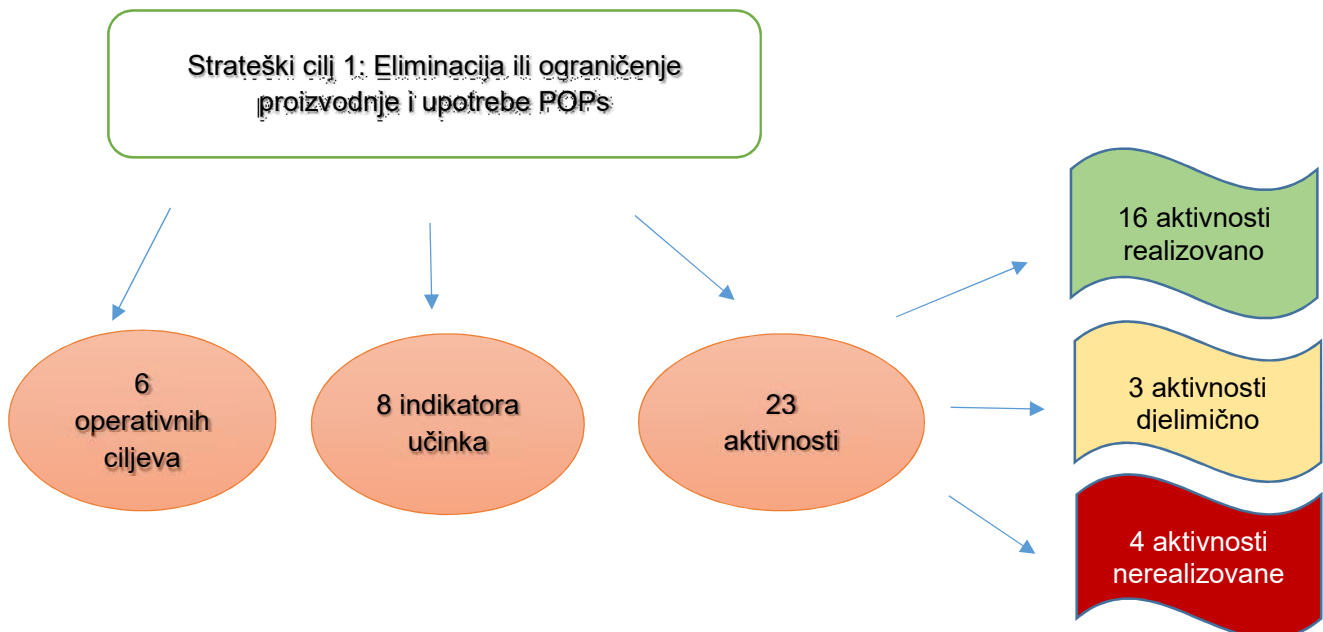
Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Nacionalnog plan za implementaciju Stokholmske konvencije, s Akcionim planom za period 2019-2023. godine, za 2019 - 2020. godinu ima za cilj da informiše o aktivnostima realizovanim ili predviđenim za realizaciju za vremenski period 2019- 2020. godine, stepenu realizacije i da pruži smjernice za efikasnije sprovođenje u narednim godinama.

Izveštajem je utvrđeno da je od predložene 36 mjere realizovano 24, djelimično su realizovane 5 mjera, dok nijesu realizovane 7 mjere (grafik 2). Drugim riječima, u izvještajnom periodu realizovano je 66 % mjera, 15 % je djelimično realizovano i 19 % je nerealizovano.

Grafik 2: Realizacija mjera u 2020.

Prvi strateški cilj odnosi se na **eliminaciju ili ograničenje proizvodnje i upotrebe POPs** i za potrebe njegovog ispunjenja definisano je 6 operativnih ciljeva sa 8 indikatora učinka i 23 aktivnosti od kojih je realizovano 16 aktivnosti, djelimično su realizovane 3, dok su 4 mjere nerealizovane.

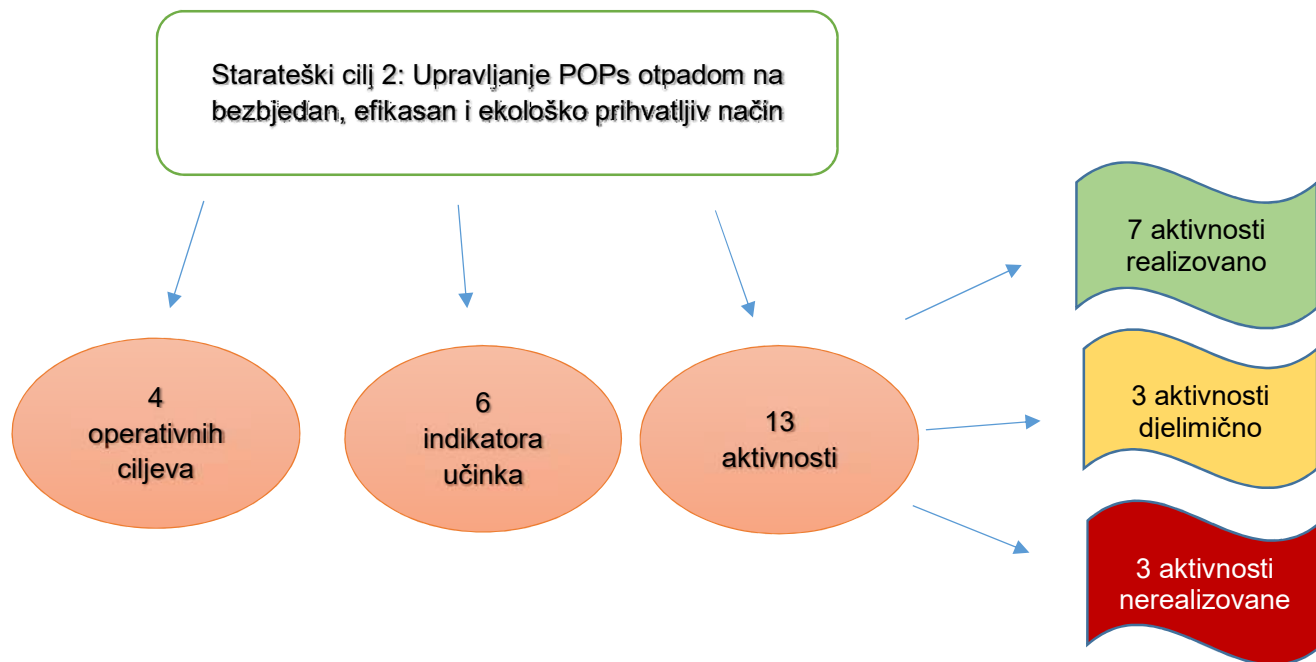
Od tri aktivnosti koje su planirane u cilju ispunjenja operativnog cilja 1 tj. pravilnog upravljanja proizvodima koji sadrže PBDE, HBB i HBCDD hemikalije, jedna je nerealizovana, a druge dvije su djelimično realizovane. Nerealizovana aktivnost se odnosi na izgradnju kapaciteta u cilju dopune inventara PBDEs, HBB i HBCDD hemikalija, i proizvoda koji u sebi sadrže ove hemikalije. U okviru ove aktivnosti su planirane obuke, koje nijesu organizovane zbog situacije izazvane pandemijom COVID-19 virusa. Sa ciljem edukacije nadležnih organa i operatera o PBDE, HBB i HBCDD hemikalijama i proizvodima koji sadrže ove hemikalije određeni informativni materijal je pripremljen i dostupan na sajtu Agencije za zaštitu životne sredine (EPA), ali je neophodno u budućem periodu prilikom izrade navedenog materijala veću pažnju posvetiti novim POPs, kao i organizovati obuke na tu temu. Dvije djelimično realizovane aktivnosti se odnose na redovno izvještavanje o identifikovanim proizvodima koji sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije kao i na podizanje nivoa svijesti i upoznavanje operatera/vlasnika sa rizicima koje nosi rukovanje proizvodima koji sadrže ove hemikalije. Da bi redovno izvještavanje o identifikovanim proizvodima koji sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, bilo u potpunosti realizovano, potrebno je poboljšati sistem kontrole proizvoda koji sadrže navedene hemikalije. Potrebno je intezivirati aktivnosti vezano za održavanje obuka u cilju podizanja javne svijesti, koje u izvještajnom periodu nijesu sprovedene zbog epidemiloške situacije.

U cilju bezbjednog uklanjanja sa tržišta proizvoda koji sadrže PFOS dvije aktivnosti su nerealizovane dok je aktivnost koja se odnosi na inspekcijski nadzor realizovana. Nerealizovane aktivnosti se odnose na obuke u cilju dopune postojećeg inventara i na podizanje nivoa svijesti operatera o rizicima koje nosi rukovanje sa ovim proizvodima, a iste nijesu realizovane zbog situacije izazvane pandemijom COVID-19 virusa.

Od osam aktivnosti koje su planirane u cilju monitoringa POPs supstanci u svim segmentima životne sredine i hrani sedam aktivnosti je realizovano i iste se odnose na realizaciju programa monitoringa POPs u životnoj sredini i hrani. Jedina aktivnost koja nije realizovana je jačanje kapaciteta uzimajući u obzir epidemiološku situaciju izazvanu COVID 19 i da se obuke na ovu temu nijesu realizovale tokom 2019-2020. godine.

Aktivnosti koje su bile planirane u periodu 2019-2020 sa ciljem poboljšanja dostupnosti informacija o POPs, smanjenja emisija i ispuštanja nenamjerno proizvedenih POPs u životnu sredinu, adekvatnog upravljanja POPs pesticidima su realizovane. Uspostavljena je „Naučna mreža“ koja predstavlja sofisticirani informacioni sistem za pružanje podataka vezanih za naučnike i istraživače iz Crne Gore i dijasporu (<https://naucnamreza.me/>) na kojem se mogu naći podaci o istraživačkim i inovativnim organizacijama kao i o svim odobrenim projektima.

Drugi strateški cilj odnosi se na **upravljanje POPs otpadom na bezbjedan, efikasan i ekološko prihvatljiv način** i za potrebe njegovog ispunjenja definisana su 4 operativna cilja, 6 indikatora učinka i 13 aktivnosti od kojih je realizovano 7 aktivnosti, djelimično su realizovane tri, dok su 3 mjere nerealizovane.

Dvije aktivnosti u cilju pravilnog upravljanja otpadom koji sadrži PBDE, HBB i HBCDD hemikalije, u skladu sa smjernicama Bazelske konvencije su djelimično realizovane i odnose se na uspostavljanje i ažuriranje integrisane baze podataka otpada koji u sebi sadrže ove hemikalije, kao i redovno izvještavanje o generisanom otpadu koji sadrži ove hemikalije.

Finalizovane su aktivnosti u okviru projekta "Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje", koje se odnose na uspostavljanje registra otpada u Crnoj Gori, tako da u budućem periodu slijedi kodiranje i razrada softverskog rješenja. Izazov u budućem period predstavlja obezbjeđivanje finansijskih sredstava kako bi se nadgradio registar zagađivača sa podacima o POPs otpadu. Takođe, treba pokrenuti aktivnosti na identifikaciji novih POPs hemikalija u električnoj i elektronskoj opremi, te je u tom smislu neophodno poboljšati sistem kontrole proizvoda koji sadrže navedene supstance.

Dvije aktivnosti u cilju adekvatnog tretmana otpada koji sadrži PFOS nijesu realizovane, usljed neodržavanja obuka zbog epidemiološke situacije izazvane pandemijom COVID-19. Jedna aktivnost je djelimično realizovana, a odnosi se na izradu Nacrta zakona o upravljanju otpadom. Potrebno je ubrzati donošenje Zakona o upravljanju otpadom, nakon čega će se pristupiti izradi podzakonskih akata, kojim će se urediti oblast sakupljanja i konačnog tretmana/uništavanja otpada koji sadrži nove POPs.

Aktivnosti definisane Akcionim planom za period 2019-2020.godine, a koje se odnose na identifikaciju i eliminaciju PCB fluida u uređajima, remedijaciju identifikovanih kontaminiranih lokacija POPs hemikalija su realizovane kroz projekat "Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB".

Troškovi aktivnosti planiranih Akcionim planom, koji je sastavni dio NIP za 2019- 2020. godinu, a koja su obezbijeđeni iz Budžeta iznose 110. 000 eura (planirana sredstva za period 2019-2020 su 160.000 eura). Takođe, kroz donatorske projekte planirana su sredstva u iznosu od

2 996 540 €, od čega je utrošeno 1 233 919 eura. Sredstva su obezbijeđena iz GEFa (donacija). Dalje, kroz Projekat "Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje" tokom 2019-2020. planirana su sredstva u iznosu od 755 540€ od čega je utrošeno 292 234€. Sredstva su obezbijeđena iz kredita Svjetske banke. Realizacija finansijskih sredstava je niža od planiranih.

Tabela 1. Pregled finansijskih sredstava u 2020. godini

Finansijska sredstva	2020. godina
Odobrena (planirana) sredstva iz budžeta za period 2019-2022	160 000,00
Ukupna realizovana budžetska sredstva	110 000,00
Razlika	50 000,00
Procenat realizacije	68,7%
Odobrena (planirana) sredstva iz donacija	2 996 540
Ukupan iznos realizovanih sredstava iz donacija	1 233 919
Razlika	1 762 621
Procenat realizacije	58,8 %
Odobrena (planirana) sredstva iz kredita	755 540
Ukupan iznos realizovanih sredstava iz kredita	292 234
Razlika	463 306
Procenat realizacije	38,6 %

INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA I PRATEĆIH INDIKATORA UČINKA

Nacionalni plan za implementaciju Stokholmske konvencije, s Akcionim planom za period 2019-2023. godine usvojen je u julu 2019. Nacionalnim planom za implementaciju Stokholmske konvencije definisana su dva strateška cilja:

- Eliminacija ili ograničenje proizvodnje i upotrebe POPs;
- Upravljanje POPs otpadom na bezbjedan, efikasan i ekološko prihvatljiv način.

U cilju praćenja ostvarenja ciljeva utvrđenih Nacionalnim planom implementacije Stokholmske konvencije neophodno je redovno praćenje sprovođenja konkretnih aktivnosti i ispunjenosti rokova i indikatora. U skladu sa Nacionalnim Planom implementacije izvještavanje o praćenju sprovođenja vrši se po zavšetku **svake dvije kalendarske godine** u okviru perioda na koji se odnosi Plan.

Eliminacija ili ograničenje proizvodnje i upotrebe POPs će se postići kroz ostvarivanje sljedećih operativnih ciljeva:

- CILJ 1. Pravilno upravljanje proizvodima koji sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, u skladu sa smjernicama Stokholmske konvencije
- CILJ 2. Bezbjedno uklanjanje sa tržišta proizvoda koji sadrži PFOS hemikalije
- CILJ 3: Monitoring POPs supstanci u svim segmentima životne sredine i hrani
- CILJ 4. Poboljšanje dostupnosti informacija o POPs hemikalijama i podizanje javne svijesti
- CILJ 5: Smanjenje emitovanja i ispuštanja nenamjerno proizvedenih POPs hemikalija u životnu sredinu
- CILJ 6: Adekvatno upravljanje POPs pesticidima.

Upravljanje POPs otpadom na bezbjedan, efikasan i ekološko prihvatljiv način će se postići kroz ostvarivanje sljedećih operativnih ciljeva:

- CILJ 1. Pravilno upravljanje otpadom koji sadrži PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, u skladu sa smjernicama Bazelske konvencije
- CILJ 2. Tretman otpada koji sadrži PFOS hemikalije
- CILJ 3. Identifikovana i eliminisana upotreba PCB fluida u uređajima
- CILJ 4. Remedijacija identifikovanih kontaminiranih lokacija POPs hemikalijama

Strateški cilj 1: Eliminacija ili ograničenje proizvodnje i upotrebe POPs

Operativni cilj 1: Pravilno upravljanje proizvodima koji sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, u skladu sa smjernicama Stokholmske konvencije

Indikator operativnog cilja: IT alati za efikasno vođenje baze podataka, kao i statističku obradu podataka funkcionalni

- Polazna vrijednost: baza podataka se ne vodi;
- Prelazna vrijednost: započete aktivnosti na uspostavljanju registra, rok 2021;
- Ciljna vrijednost: softversko rješenje posebno prilagođeno potrebama vođenja baze podataka, podržano odgovarajućim hardverom, rok: 2023.

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

U sklopu redovnog izvještavanja prema Agenciji za zaštitu životne sredine, imaoci otpada i zagađivači životne sredine shodno Zakonu o životnoj sredini, Zakonu o upravljanju otpadom i drugim propisima dostavljaju Agenciji podatke o izvorima, vrsti, količini načinu i mjestu ispuštanja, prenosa i odlaganja zagađujućih materija i otpada u životnoj sredini, koji između ostalog sadrži i podatke o POPs hemikalijama.

Kako je Protokol o registrima ispuštanja i prenosa zagađujućih materija ratifikovan u julu 2017, obaveza Crne Gore na osnovu Regulative (EC) No 166/2006 (EPRTR) je uspostavljanje i precizno definisanje katastra zagađivača (PRTR) sa bazom podataka o emisijama zagađivača, kako bi se na efikasan način obezbijedio pristup javnosti informacijama o životnoj sredini. Tokom 2019-2020, godine započete su aktivnosti na uspostavljanju registra zagađivača, kroz projekat "Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje" u saradnji sa Svjetskom bankom gdje je tokom 2020. postignut napredak u vezi sa uspostavljanjem mehanizma za stvaranje i održavanje baze podataka (registra) o kvalitetu u pogledu industrijskog otpada. U okviru projekta "Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje", inicijalna faza-građenje infrastrukture u potpunosti je završeno, finalizovan je Blueprint dokument i odobren tako da u budućem periodu slijedi kodiranje i razrada softverskog rješenja. Obaveze definisane Pravilnikom o bližem sadržaju i načinu vođenja katastra zagađivača životne sredine ("Sl. list CG", br. 45/17), inkorporirane su u nacionalni registar, čime će se omogućiti uspostavljanje Registra zagađivača (PRTR).

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

Podaci o uvozu proizvoda koji eventualno sadrže PBDEs, HBB i HBCDD dobijaju se od Uprave carine. Većina tarifnih brojeva obuhvata širi opseg vrsta proizvoda za koje se ne može sa sigurnošću tvrditi da sadrže PBDEs, HBB i HBCDD, te je u tom smislu izazov identifikacija i

kontrola proizvoda koji sadrže navedene supstance. Takođe, izazov u budućem periodu predstavlja i obezbjeđivanje finansijskih sredstava kako bi se nadgradio registar zagađivača sa podacima o POPs otpadu.

Indikator operativnog cilja: Nadležni organi i operateri edukovani o PBDEs, HBB i HBCDD hemikalijama, i proizvodima koji u sebi sadrže ove hemikalije

- Polazna vrijednost: Nema aktivnosti usmjerenih na podizanje javne svijesti;
- Prelazna vrijednost: Izrađena 2 informativna materijala (brošure, flajeri ili uputstva) i održan 1 okrugli sto;
- Ciljna vrijednost: Izrađena 3 informativna materijala (brošure, flajeri ili uputstva) i održano 3 okrugla stola

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

Tokom izvještajnog perioda nije bilo moguće održavanje obuka, zbog novonastale situacije izazavane epidemijom COVID-19 virusa. U cilju postizanja ovog indikatora, rok za realizaciju istih pomjeren je za 2022. godinu, kako bi bez smetnji moglo doći do organizovanja okruglih stolova i radionica.

Važno je istaći da su u cilju unaprijeđenja rada Nacionalnog helpdeska tokom 2019. i 2020 pripremljeni i objavljeni određeni informativni materijali u kojima su date kratke informacije čime se nacionalni helpdesk bavi, kao i navedeni zakoni i pravilnici na osnovu kojih se izdaju dozvole za slobodan promet hemikalija i biocidnih proizvoda, kao i materijali koji pojašnjavaju razliku između starog i novog označavanja hemikalija. Kako i za POPs supstance važe ista pravila za klasifikaciju, označavanje i pakovanje kao i za ostale hemikalije, navedeni informativni materijal je koristan, ali se u buduću mora konkretizovati za POPs hemikalije.

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

U naredom periodu izazovi će biti usmjereni na organizovanje i sprovođenje okruglih stolova i radionica. Ukoliko za to bude potrebe, potrebno je razmotriti i online mogućnost održavanja radionica, bez obzira na specifičnost tema.

Takođe, informativni materijali se konkretno odnose na sve hemikalije, te je neohodno da Agencija za zaštitu životne sredine izradi i distribuira flajere sa ciljem edukacije operatera konkretno o novim POPs (PBDEs, HBB i HBCDD hemikalijama i proizvodima koji u sebi sadrže ove hemikalije.

Operativni cilj 2. Bezbjedno uklanjanje sa tržišta proizvoda koji sadrže PFOS hemikalije

Indikator operativnog cilja: Identifikovani proizvodi i djelovi od proizvoda koji sadrže PFOS

- Polazna vrijednost: odrađen inventar 2018 godine;
- Prelazna vrijednost: ažuriran inventar 2021;
- Ciljna vrijednost: ažuriranje inventara svake 3 godine, kao i realizovane 3 obuke za sve zainteresovane strane o bezbjednom upravljanju proizvodima koji sadrže PFOS.

Ažuriranje inventara proizvoda i djelova koji sadrži PFOS nije realizovano tokom 2019-2020. Važno je istaći da je inventar 2018. godine odrađen u sklopu projekta „Ažuriranje Nacionalnog plana implementacije Stokholmske konvencije“. Zbog cjelokupne epidemiološke situacije

obuke su se održavale smanjenim intezitetom tako da su iste izostale na temu bezbjednog upravljanja proizvodima koji sadrže PFOS. Sprovedenje obuka je važno u cilju dopune inventara proizvoda koji potencijalno sadrže PFOS hemikalije.

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

Imajući u vidu epidemiološku situaciju, tokom 2020. nije bilo obuka na temu bezbjednog upravljanja proizvodima koji sadrže PFOS supstance, te shodno tome u budućem periodu će biti izazovno planirati i održavati obuke, imajući u vidu specifičnost teme zbog čega ih je teško organizovati online.

Operativni cilj 3: Monitoring POPs supstanci u svim segmentima životne sredine i hrani

Indikator operativnog cilja: Praćenje POPs hemikalija u matriksima životne sredine i hrani

- Polazna vrijednost: Program monitoringa obuhvata „stare“ POPs;
- Prelazna vrijednost: Dodate 4 „nove“ POPs supstance, 2021;
- Ciljna vrijednost: Unapređenje monitoringa sa „novim“ POPs.

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

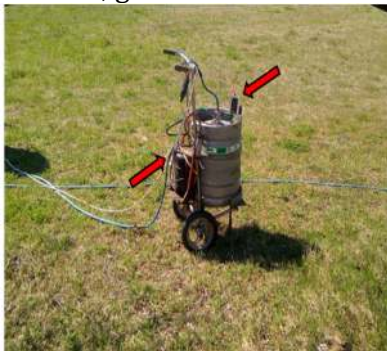
Koncentracija POPs u morskoj sredini se prati od 2008. godine i to u sedimentu, vodi i bioti. Rezultati pokazuju da ovih polutanata nema u vodi tj. ispod nivoa detekcije su, dok se u sedimentu na pojedinim lokacijama nalaze u prekoračenim koncentracijama. Posljednjih godina povećao se broj ispitivanih jedinjenja koja spadaju u POPs, u skladu sa NAPom, koji predviđa uvođenje novih jedinjenja u monitoring morske sredine.

U skladu sa zahtjevima Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama, monitoring prisustva opasnih i štetnih supstanci u zemljištu u 2020. godini je unaprijeđen praćenjem i polifluorooktansulfonskom kiselinom (PFOS) i polibromovanim difeniletrima (PBDE). Rezultati monitoringa zemljišta u 2020. godini pokazali su da ni PFOSa ni PBDE nijesu detektovani ni u jednom od analiziranih uzoraka zemljišta.

U sklopu Monitoringa prometa sredstava za zaštitu bilja vršena je kontrola objekata za promet sredstava za zaštitu bilja, u sklopu Plana službenih kontrola za 2019. godinu u skladu sa pripremljenom Kontrolnom listom za reviziju objekata. U Crnoj Gori registrovano je 36 uvoznika pesticida i 89 distributera za promet pesticida na veliko i/ili malo. Monitoring se određuje posebnim Programom, u skladu sa analizom rizika i na osnovu dosadašnjih dokaza o utvrđenim nepravilnostima, sa ciljem utvrđivanja stvarnog stanja objekata za promet sredstava za zaštitu bilja u pogledu kadra i opreme kroz primjenu kontrolne liste. Ažuriran je Registar objekata za promet sredstava za zaštitu bilja kao i odgovorna lica za promet sredstava za zaštitu bilja.

Kako bi se obezbjedila pravilna primjena sredstava za zaštitu bilja važno je koristiti ispravne uređaje za njihovu aplikaciju. U tu svrhu vršen je monitoring uređaja na više lokaliteta u Crnoj Gori. Pored propisanih obaveza vlasnicima uređaja se ukazuje na najčešće greške vezane za ispravnost uređaja. Na terenu se vršio popis osnovnih podataka o priključnim traktorskim prskalicama, atomizerima i slično. Pored popisa sproveden je i pregled stanja kompletne priključne traktorske prskalice, atomizera i sl. Pregled je obuhvatio vizuelnu kontrolu kritičnih djelova atomizera, a to su: funkcionalnost i stanje dizni (rasprskivača), funkcionalnost

ventilatora, postojanje i funkcionalnost manometra za regulaciju pritiska, funkcionalnost pumpe za vodu, stanje rezervoara za vodu tj. stepen čistoće i oštećenja, kao i kontrolu nepredviđenih gubitaka vode (pukotine, gumice na odvodu rezervoara za višak vode itd).

Slika 1. Improvizovana prskalica na privatnom gazdinstvu

Slika 2. Improvizovana prskalica na privatnom gazdinstvu

Pored navedenih aktivnosti na terenu, održana je i ekspertska misija u organizaciji UBHVFP uz podršku TAIEX-a (30.09. - 4.10.2019. u Podgorici).

Uzorkovana su registrovana sredstva za zaštitu bilja i odrađena laboratorijska ispitivanja u skladu sa objavljenim programom postregistracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja. Sva ispitivana sredstva za zaštitu bilja odgovarala su propisanim uslovima (sadržaj i količina aktivne supstance).

Godina	Pesticidi		Đubriva		Uzorci (broj uzoraka)
	Unutrašnja kontrola (broj kontrola)	Granična kontrola (broj pošiljaka)	Unutrašnja kontrola (broj kontrola)	Granična kontrola (broj pošiljaka)	
2019	117	60	122	208	69
2020	120	104	113	304	62

Na osnovu Zakona o bezbjednosti hrane ("Sl. list CG", broj 57/15), a u vezi sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja ("Sl. list CG", br. 51/08 i 18/14), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede svake godine donosi Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla kojim se određuju uslovi i način sprovođenja monitoringa (vršioći monitoringa, prioriteti uzimanja uzoraka, broj uzoraka i laboratorijska ispitivanja), metode kontrole, uslovi, način i metode uzimanja i čuvanja uzoraka, vođenje evidencije o

uzorcima i metode laboratorijskih ispitivanja radi praćenja nivoa rezidua pesticida. Program se sprovodi u cilju procjene ugroženosti zdravlja stanovništva i primjene propisa, a u skladu sa propisanim nivoima rezidua pesticida utvrđenih Pravilnikom o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje ("Sl. list CG", br. 21/15, 44/15 i 34/19). Uzorci hrane za odojčad i malu djecu ocjenjuju se na proizvodima koji su spremni za upotrebu ili su pripremljeni prema uputstvima proizvođača, uzimajući u obzir maksimalne nivoe ostataka utvrđene Uredbom o načinu i uslovima stavljanja na tržište hrane za posebne prehrambene potrebe ("Sl. list CG", broj 10/17). Ako se takva hrana može konzumirati kao gotovi proizvod i kao proizvod za pripremu, dostavljaju se rezultati za gotovi proizvod.

Indikator operativnog cilja: Unaprijeđeni nacionalni kapaciteti za naučno-istraživački razvoj u oblasti POPs hemikalija

- Polazna vrijednost: Ne postoji baza podataka naučnih i obrazovnih institucija, kao i projekata koji se bave POPs hemikalijama
- Prelazna vrijednost: Uspostavljena saradnja između svih relevantnih institucija u cilju uspostavljanja baze podataka i projekata koji se bave POPs hemikalijama
- Ciljna vrijednost: Javno dostupna baza podataka

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

„Naučna mreža“ predstavlja informacioni sistem za pružanje podataka vezanih za naučnike i istraživače iz Crne Gore i dijasporu (<https://naucnamreza.me/>) na kojem se mogu naći podaci o istraživačkim i inovativnim organizacijama kao i o svim odobrenim projektima. Uspostavljanjem baze podataka ciljna vrijednost ovog indikatora je postignuta. U narednom periodu potrebno je nastaviti sa objavljivanjem i ažuriranjem podataka.

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

Izazov u narednom periodu može biti nastavak ažuriranja i objavljivanja podataka, kao i motivisanje naučnoistraživačkih ustanova za učešće u projektima koji se bave POPs hemikalijama.

Operativni cilj 4. Poboljšanje dostupnosti informacija o POPs hemikalijama i podizanje javne svijesti

Indikator operativnog cilja: Aktivnosti na podizanju javne svijesti o POPs hemikalijama sprovedene uz učešće naučno istraživačkih institucija

- Polazna vrijednost: nema aktivnosti usmjerenih na podizanje javne svijesti o POPs hemikalijama;
- Prelazna vrijednost: potpisan Memorandum o saradnji između AZŽS i naučno istraživačkih institucija, kojim će se između ostalih obuhvatiti i aktivnosti na podizanju javne svijesti, rok 2020;
- Ciljna vrijednost: održane najmanje 3 informativne kampanje sa ciljem podizanja javne svijesti o hemikalijama, rok: 2022

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

Ministarstvo rada i socijalnog staranja je finansiralo projekte nevladinih organizacija čije je polje djelovanja zaštita i zdravlje na radu. Prioritetni cilj ovakvog načina djelovanja ogledao se kroz promotivni okvir o važnosti primjene mjera zaštite i zdravlja na radu kod poslodavaca i zaposlenih iz različitih djelatnosti. Naime, uloga nevladinog sektora reflektovala se kroz organizovanje okruglih stolova, predavanja, tribina na temu zaštite i zdravlja na radu, kako bi se o ovim pitanjima raspravljalo u širim krugovima društva. U prethodnoj godini, po identičnom modelu, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, je shodno konkursu „Gradimo zaštitu i zdravlje na radu za XXI vijek!“, finansiralo 11 projekata nevladinih organizacija. Djelovanjem nevladinih organizacija ukazano je na obaveznost sprovođenja minimalnih zahtjeva koje poslodavac treba da ispuni u obezbjeđivanju mjera zaštite i zdravlja na radu prilikom izvođenja radova na privremenim ili pokretnim gradilištima. Takođe, jedna od aktivnosti u 2019. godini bila je promocija kampanje „Zdrava radna mjesta upravljaju opasnim materijama“, koja je bila i dvogodišnja kampanja Evropske agencije za zaštitu i zdravlje na radu (EUOSHA). Promotivne aktivnosti uključivale su održavanje konferencije na Svjetski dan zaštite i zdravlja na radu, 28. april, na kojoj su učešće uzeli i predstavnici ILO - a, ali i distribuciji propropagandnog materijala o upravljanju opasnim materijama.

Tokom 2020. pripremljen je Memorandum o saradnji između Agencije i Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstva zdravlja, Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i naučno istraživačkih institucija i to: Prirodno-matematičkog fakulteta (smjer Biologija i Hemija), Metalurško-tehnološkog fakulteta, Instituta za javno zdravlje Crne Gore, Centra za ekotoksikološka ispitivanja, međutim usljed cjelokupne situacije izazvane COVID 19 Agencija nije bila u mogućnosti da isti finalizuje, jer je među glavnim saradnicima Institut za javno zdravlje.

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

Pravovremeno potpisivanje Memoranduma o razumijevanju između državnih organa i naučnih institucija je od ključnog značaja, što bi u nastavku omogućilo aktivno i kontinuirano angažovanje stručnjaka iz drugih organa i naučnih institucija, kao podrška AZŽS. Potpisivanje Memoranduma planirano je za kraj 2021.godine.

Takođe, aktivnosti na podizanju javne svijesti o POPs hemikalijama treba delegirati na izvršavanje NVO u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama (Sl. list CG 39/11 i 37/17), a u vezi sa Odlukom o utvrđivanju prioriternih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija.

Operativni cilj 5: Smanjenje emitovanja i ispuštanja nenamjerno proizvedenih POPs hemikalija u životnu sredinu

Indikator operativnog cilja: Redovno ažuriranje inventara nenamjerno proizvedenih POPs i uspostavljanje sistema kontrole aktivnosti koje izazivaju emisije

- Polazna vrijednost: Inventar odrađen 2018, nema informativnih kampanja za javnost u cilju smanjenja aktivnosti koje izazivaju emisije (2019);

- Prelazna vrijednost: pojačan inspekcijski nadzor u cilju smanjivanja aktivnosti koje izazivaju emisije, rok: 2021;
- Ciljna vrijednost: Inventar ažuriran 2021. godine i svake godine počev od 2020. odrađena najmanje jedna informativna kampanja.

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

Kroz aktivnosti izrade Inventara emisija zagađujućih materija u vazduh prema EMEP/EEA međunarodnoj metodologiji urađena je procjena emisija navedenih polutanata u vazduh za period 1990. do 2018. godine. Izvještaj o inventaru emisija zagađujućih materija u vazduh izrađen je tokom 2020.godine i dostavljen Sekretarijatu Konvencije o dalekosežnom prekograničnom zagađenju vazduha (LRTAP) i Evropskoj mreži za informisanje i osmatranje životne sredine (EIONET). Ovim su ispunjene nacionalne i međunarodne obaveze izvještavanja Agencije za zaštitu životne sredine. U narednom periodu nastaviće se sa vođenjem inventara emisija zagađujućih materija u vazduh.

Takođe, popunjen je i predat Sekretarijatu Stokholmske konvencije elektronski upitnik o implementaciji konvencije, gdje su između ostalog navedene i emisije u vazduh nenamjerno proizvedenih POPs.

U izvještajnom periodu nijesu realizovane informativne kampanje imajući u vidu epidemološku situaciju.

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

Obezbjediavanje finansijskih sredstva i obuka u cilju dalje izrade Inventara emisija zagađujućih materija u vazduh prema EMEP/EEA međunarodnoj metodologiji.

Takođe, imajući u vidu epidemološku situaciju u budućem periodu će biti izazovno planirati i održavati kampanje, imajući u vidu specifičnost teme zbog čega ih je nemoguće organizovati online.

Operativni cilj 6: Adekvatno upravljanje POPs pesticidima

Indikator operativnog cilja: Stepem harmonizacije povećan i osoblje nadležnih organa i eksterni stručnjaci obučeni

- Polazna vrijednost: Uspostavljen zakonodavni okvir, neophodne obuke za sve relevantne strane;
- Prelazna vrijednost: Unapređenje zakonodavnog okvira i održana 1 obuka, rok 2021;
- Ciljna vrijednost: Postignuta potpuna usklađenost sa pravom EU i održane 2 obuke do 2023

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

Tokom 2019. i 2020. UBHVFP donijela veliki broj podzakonskih akata, smjernica i sl u cilju ispunjenja navedenog cilja.¹

Važno je istaći da u Crnoj Gori nema proizvodnje pesticida ni đubriva, te je sav fokus stavljen na uvoz, promet i upotrebu pesticida i zbrinjavanje otpada nastalog upotrebom pesticida kroz registraciju sredstava za zaštitu bilja. Na tržište Crne Gore mogu se stavljati samo pesticidi čije su aktivne supstance odobrene u EU i koje se nalaze na Listi aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja. Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja je usklađena sa EU listom i redovno se ažurira i objavljuje se u „Sl. listu CG“. S obzirom na činjenicu da Crna Gora nema proizvodnju pesticida, u Crnoj Gori uspostavlja se sistem priznavanja registracije pesticida u skladu sa Pravilnikom o priznavanju registracije sredstava za zaštitu bilja (Sl. list CG 50/14). Komisija za sredstva za zaštitu bilja otpočela je postupak za priznavanje registracije sredstava za zaštitu bilja za podnijete zahtjeve u 2019. godini. Komisija je radila na obradi dostavljenih zahtjeva sa pratećom dokumentacijom i na tehničkom nivou dala mišljenje na šest zahtjeva za priznavanje.

Korisnici sredstava za zaštitu bilja na obukama su upoznati sa pravilima transporta, skladištenja, pripreme za upotrebu, upotrebe, vođenja evidencija, pa i rezidua pesticida kroz primjenu kontrolne liste.

U 2019. godini u cilju pravilnog zbrinjavanja ambalaže koja se nakon iskorišćavanja pesticida tretira kao opasan otpad u toku obuka polaznici su obučeni da takvu ambalažu pretvaraju u

¹ Informativnu kampanju o održivoj upotrebi pesticida, Program monitoringa uticaja upotrebe pesticida na životnu sredinu za 2019. godinu (Sl. list CG 8/19); Program monitoringa post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja za 2019. godinu (Sl. list CG 10/19); Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2019. godinu (Sl. list CG 10/19); Pravilnik o sadržaju liste aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja (Sl. list CG 12/19); Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2019. godinu (Sl. list CG 15/19); Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje (Sl. list CG 34/19); Pravilnik o bližim uslovima postupanja sa zalihama sredstava za zaštitu bilja u slučaju ukidanja rješenja o registraciji sredstava za zaštitu bilja (Sl. list CG 68/19); Izvještaj o sprovođenju Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2018. godinu. Dalje, tokom 2020 donešeni su: Program fitosanitarnih mjera za 2020. godinu (Sl. list CG 9/20); Pravilnik o uslovima u pogledu stručnog kadra, opreme i uređaja koja treba da ispunjavaju pravna lica za vršenje stručnih poslova za provjeru tehničke ispravnosti uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja (Sl. list CG 11/20); Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2020. godinu (Sl. list CG 11/20); Program monitoringa uređaja za upotrebu pesticida (Sl. list CG 17/20); Program monitoringa održive upotrebe pesticida za 2020. godinu (Sl. list CG 17/20); Program monitoringa nitrata u hrani biljnog porijekla za 2020. godinu (Sl. list CG 17/20); Program monitoringa karakteristika sredstava za ishranu bilja za 2020. godinu (Sl. list CG 18/20); Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2020. godinu (Sl. list CG 32/20); Program monitoringa post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja za 2020. godinu (Sl. list CG 38/20); Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje (Sl. list CG 82/20); Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje (Sl. list CG 92/20); Program monitoringa uticaja upotrebe pesticida na životnu sredinu za 2020. godinu (Sl. list CG 93/20); Program monitoringa prometa sredstava za zaštitu bilja Br: 05-313/20-1753/4 Datum: 02. 03. 2020.godine; Tehničke smjernice o zaštiti podataka u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja (Sl. CG br. 51/08,18/14) odnosno Uredbom (EZ) br. 1107/2009 Br: 04/3-309/20-6729 Datum: 10. 06. 2020.godine; Generalne smjernice za monitoring atomizera (uređaja za upotrebu pesticida) Br: 03-309/20-8222 Datum: 15. 12. 2020.godine;

bezopasan otpad i odlažu je u posebne kontejnere. Izvršena je nabavka 100 kontejnera za obučene korisnike.

Unaprijeđen je sistem postupanja i upravljanja otpadom odnosno postupanja sa ambalažom nakon upotrebe pesticida i postupanja sa pesticidima isteklog roka kroz usvajanje Pravilnika o bližim uslovima postupanja sa zalihama sredstava za zaštitu bilja u slučaju ukidanja rješenja o registraciji sredstava za zaštitu bilja (Sl. list CG 68/19). U 2020. ovaj program je delegiran na realizaciju NVO u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama (Sl. list CG 39/11 i 37/17), a u vezi sa Odlukom o utvrđivanju prioriternih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2020. godini.

Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i UBHVFP organizuju besplatne obuke za poljoprivredne proizvođače odnosno sve korisnike sredstava za zaštitu bilja. Nakon uspješno završene obuke polaznicima se izdaje sertifikat o položenom specijalističkom kursu, na osnovu kojeg se upisuju u Registar korisnika sredstava za zaštitu bilja. UBHVFP na osnovu sertifikata izdaje legitimaciju za kupovinu sredstava za zaštitu bilja.

U skladu sa Nacionalnim planom za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja u 2019. održane su sljedeće obuke:

- <http://www.ubh.gov.me/vijesti/216277/Odrzana-obuka-korisnika-sredstava-za-zastitu-bilja.html>
- <http://www.ubh.gov.me/vijesti/196310/Izvjestaj-Odrzana-obuka-prijavljenih-korisnika-sredstava-za-zastitu-bilja-Golubovci.htmlž>
- <http://www.ubh.gov.me/vijesti/201748/Izvjestaj-Odrzana-obuka-prijavljenih-korisnika-sredstava-za-zastitu-bilja-Tuzi.html>

Do decembra 2019. obuku je uspješno završilo 555 korisnika sredstava za zaštitu bilja odnosno poljoprivrednih proizvođača. Prilikom obuka promovisani su i podijeljeni materijali. U 2020. godini nijesu vršene kolektivne obuke već edukacija na gazdinstvima u skladu sa COVID 19 situacijom.

Preko ovlašćenih institucija realizovan je program specijalističkog kursa za lica odgovorna za promet sredstava za zaštitu bilja i izdat 41 sertifikat. U skladu sa Nacionalnim planom za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja, preko ovlašćenih institucija organizovani su specijalistički kursevi za lica odgovorna za promet sredstava za zaštitu bilja. Kurs je namijenjen za lica odgovorna za nabavku, promet, smještaj, čuvanje i izdavanje sredstava za zaštitu bilja sa završenim specijalističkim studijama, odnosno poljoprivrednim fakultetom (smjer zaštite

bilja), odnosno specijalističkim studijima ili poljoprivrednim fakultetom (smjer biljne proizvodnje). Dvije naučno nastavne ustanove ovlaštene su za vršenje obuka: Biotehnički fakultet i Fakultet za prehrambenu tehnologiju, bezbjednost hrane i ekologiju. Kurseve je pohađalo 35 diplomiranih inženjera agronomije koji su dobili sertifikate, a samim tim i pravo na dobijanje legitimacije. U 2020. nijesu vršene kolektivne obuke već edukacija po objektima u skladu sa COVID 19 situacijom.

Starateški cilj 2: Upravljanje POPs otpadom na bezbjedan, efikasan i ekološko prihvatljiv način

Upravljanje POPs otpadom na bezbjedan, efikasan i ekološko prihvatljiv način će se postići kroz ostvarivanje sljedećih operativnih ciljeva:

Operativni cilj 1. Pravilno upravljanje otpadom koji sadrži PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, u skladu sa smjernicama Bazelske konvencije

Indikator operativnog cilja: IT alati za efikasno vođenje baze podataka, kao i statističku obradu podataka funkcionalni

- Polazna vrijednost: baza podataka se ne vodi
- Prelazna vrijednost: započete aktivnosti na uspostavljanju registra, rok 2021;
- Ciljna vrijednost: softversko rješenje posebno prilagođeno potrebama vođenja baze podataka, podržano odgovarajućim hardverom, rok: 2023.

Inicijalna faza–građenje infrastrukture u potpunosti završena u okviru Druge komponente projekta “Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje”, i da je u okviru Faze I - Blueprint dokument finalizovan i odobren i da slijedi kodiranje i razrada softverskog rješenja. Obaveze definisane Pravilnikom o bližem sadržaju i načinu vođenja katastra zagađivača životne sredine ("Sl. list CG", br. 45/17), inkorporirane su u nacionalni registar, čime će se omogućiti uspostavljanje Registra zagađivača (PRTR).

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

Izazov u budućem periodu može biti kodiranje i razrada softverskog rješenja, kao i nadogradnja Registra zagađivača (PRTR), kao i obezbjeđivanje finansijskih sredstava kako bi se nadogradio registar zagađivača sa podacima o POPs otpadu. Takođe, treba pokrenuti aktivnosti na identifikaciji POPs hemikalija (PBDEs, HBB i HBCDD) u električnoj i elektronskoj opremi, te je u tom smislu neophodno poboljšati sistem kontrole proizvoda koji sadrže navedene supstance.

Indikator operativnog cilja: Nadležni organi i operateri edukovani o otpadu koji u sebi sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, sa posebnim osvrtom na materije nastale u procesu reciklaže tih otpada

- Polazna vrijednost: Nema aktivnosti usmjerenih na podizanje javne svijesti
- Prelazna vrijednost: Izrađena 2 informativna materijala (brošure, flajeri ili uputstva) i održan 1 okrugli sto
- Ciljna vrijednost: Izrađena 3 informativna materijala (brošure, flajeri ili uputstva) i održano 3 okrugla stola

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020. godine i ograničene administrativne kapacitete, **nije se pristupilo izradi brošura, flajera, uputstava.**

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

Neophodno je razmotriti održavanje okruglih stolova u skladu sa epidemiološkim mjerama. Takođe, u cilju rasterećenja administrativnih kapaciteta AZŽS treba ubrzati donošenje Memoranduma o razumijevanju između državnih organa i naučnih institucija, što bi omogućilo angažovanje stručnjaka iz državnih organa i naučnih institucija, kao podrška AZŽS.

Operativni cilj 2. Tretman otpada koji sadrži PFOS hemikalije

Indikator operativnog cilja: Identifikovan otpad od proizvoda koji sadrži PFOS

- Polazna vrijednost: odrađen inventar (2019);
- Prelazna vrijednost: ažuriran inventar, rok 2021;
- Ciljna vrijednost: kontinuirano ažuriranje inventara, 3 obuke; rok 2023.

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

Prisutnost PFOSa je moguća u otpadu, posebno sa impregniranim tepisima, tekstilu, papirnoj ambalaži, tapetama, koži, radnim odijelima i dr. Otpad od navedenih proizvoda se ne izdvaja posebno, već se isti smatra komunalnim otpadom sa kojim se i vrši njegovo sakupljanje i odlaganje. U skladu sa odredbama člana 86 Zakona o upravljanju otpadom upravljanje komunalnim otpadom u nadležnosti je komunalne inspekcije.

Otpad od proizvoda koji sadrži PFOS nije identifikovan tokom 2019-2020, jer planirane obuke u izvještajnom periodu nijesu realizovane zbog situacije izazvane epidemološkom situacijom, zbog čega je rok za realizovanje istih pomjeren za 2022.godinu.

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

S obzirom da ne postoji indeks broj za otpad kontaminiran PFOS hemikalijama, na osnovu statističkih podataka o količinama generisanog otpada ne može se tačno odrediti koliki je udio otpada koji potencijano može da sadrži PFOS. Kada je u pitanju vršenje kontrole implementacije propisa kojima se uređuje upravljanje PFOS otpadom, još uvijek nije usvojena regulativa koja bi bliže uređivala obaveze imalaca proizvoda i otpada koji sadrži PFOS supstance. Predlogom Zakona o upravljanju otpadom je planirano da se uredi navedeno pitanje, kao i donese podzakonski akt kojim bi se utvrdila lista POPs supstanci, način upravljanja POPs otpadom i granične vrijednosti koncentracija POPs supstanci koje se odnose na preradu i odlaganje otpada koji sadrži ili je kontaminiran POPs hemikalijama.

Pored navedenog, neophodno je organizovati obuke na predmetnu temu na kojoj bi učestvovali predstavnici Ministarstva, Agencije, inspekcije i operatera. Na taj način bi se odredile smjernice za dalje postupanje po ovom pitanju i adekvatno uređenje ove oblasti jer se radi o specifičnoj hemikaliji.

Operativni cilj 3. Identifikovana i eliminisana upotreba PCB fluida u uređajima

Indikator operativnog cilja: Identifikovani i obilježeni uređaji koji sadrže PCB >50 ppm; identifikovan PCB otpad; uspostavljena potpuna baza podataka PCB uređaja; uspostavljeni mehanizmi kontrole ovih procesa

- Polazna vrijednost: izrada inventara je u toku i održane 3 obuke za operatere;
- Prelazna vrijednost: finalni inventar izrađen, održane 2 obuke, rok 2021;
- Ciljna vrijednost: održati najmanje pet obuka do 2022 godine.

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

Implementacijom projekta „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB u Crnoj Gori“, identifikovana je oprema koja sadrži PCB, CEDIS je sa kompanijom „Rade Končar Service“ iz Skoplja, sklopio Ugovor vrijednosti 201.344,00€ za ispitivanje izolacionog ulja iz 1664 stubna transformatora. U toku 2019. godine **izrada inventara je završena u obimu od 90%**. Urađena je i procjena ostalih, još neidentifikovanih količina.

Obuke realizovane u izvještajnom periodu su: obuka za zaposlene u CEDIS-u, zatim obuka za uzorkovanje transformatorskog ulja i zemlje, trening upotrebe brzih testova i aparata Dexsil 2000L, pripreme i korišćenja elektronske baze podataka, bezdjenosne mjere prilikom rada sa PCB opremom, takođe je održana i obuka o ekološki prihvatljivom upravljanju PCB. Sve obuke su realizovane kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB u Crnoj Gori“.

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

Izazov u budućem periodu mogu predstavljati eventualno neidentifikovane količine PCB uređaja, jer će nakon završetka projekta sve troškove adekvatnog upravljanja snositi operateri.

Operativni cilj 4. Remedijacija identifikovanih kontaminiranih lokacija POPs hemikalijama

Indikator operativnog cilja: Trajno zbrinjavanje otpada koji sadrži PCB

- Polazna vrijednost: oko 700 tona opreme i kontaminiranog zemljišta koji sadrži PCB se nalazi u CG;
- Prelazna vrijednost: izvezene određene količine opreme i kontaminiranog zemljišta, rok 2021;
- Ciljna vrijednost: identifikovane količine otpada koji sadrži PCB izvezene iz CG radi trajnog zbrinjavanja, rok:2023.

Tokom 2019. pripremljen je projektni zadatak za izvoz PCB otpada i opreme, i procijenjene količine su 216 tona. Završeno je pakovanje otpada i količine predviđene tenderom su uvećane za 32t. Ukupna količina PCB otpada izvezena je 2019. i uništena u postrojenju u Francuskoj iznosi 248 t. Ukupna vrijednost ovog ugovora je 455,000€. U novembru 2019. su dostavljeni sertifikati da je sav izvezeni otpad uništen.

Analizom podataka u inventaru PCB-a došlo se do podatka da preostale količine PCB opreme koja treba da se zbrine, uništi ili dekontaminira, iznose 410 tona. To su transformatori u količini od 402 tone i kondenzatori 8 tona. Tokom 2020. objavljena su oba tendera (za izvoz i dekontaminaciju) tako da će se tokom 2021. izvršiti izvoz otpada na uništenje, odnosno opreme

na dekontaminaciju. Sve aktivnosti realizovane su kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB u Crnoj Gori“.

Indikator operativnog cilja: Identifikovane lokacije kontaminirane novim POPs hemikalijama i izvršena njihova prioritizacija do 2023.

- Polazna vrijednost: Nijesu identifikovane lokacije kontaminirane novim POPs
- Prelazna vrijednost: Rezultati programa monitoringa i ispitivanja lokacija kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“
- Ciljna vrijednost: Inventar eventualnih kontaminiranih lokacija.

Postignuta vrijednost indikatora/ključne aktivnosti koje su realizovane

U novembru 2020. kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“ urađena je Analiza procjene rizika za privremeno skladište PCB-a u KAP-u koja je pokazala da su količine kontaminiranog zemljišta mnogo veće od planiranih 200 tona. U Analizi rizika za datu lokaciju dati su i prijedlozi rješavanja ovog problema.

Izazovi u ostvarivanju operativnog cilja

Izazov u budućem periodu mogu predstavljati eventualno neidentifikovane količine PCB uređaja, jer će nakon završetka projekta “Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB” sve troškove adekvatnog upravljanja snositi operateri.

TABELA 1 – TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE

STRATEŠKI CILJ 1			ELIMINACIJA ILI OGRANIČENJE PROIZVODNJE I UPOTREBE POPS					
OPERATIVNI CILJ 1			Pravilno upravljanje proizvodima koji sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, u skladu sa smjernicama Stokholmske konvencije					
INDIKATOR UČINKA			Funkcionalni IT alati za efikasno vođenje baze podataka kao i statističku obradu podataka					
Polazna vrijednost (2019)			Prelazna vrijednost (2021)			Ciljna vrijednost (2023)		
Baza podataka se ne void			Započete aktivnosti na uspostavljanju registra,			Softversko rješenje posebno prilagođeno potrebama vođenja baze podataka, podržano odgovarajućim hardverom,		
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/pl anirani datum završta	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana sredstva/Utroše na sredstva	Preporuke za budući period	izvori finansiranja
Izgradnja kapaciteta u cilju dopune inventara PBDEs, HBB i HBCDD hemikalija, i proizvoda koji u sebi sadrže ove hemikalije (počev od 2020, svake godine sprovesti najmanje jednu obuku)	AZŽS; CETI;	I 2020/2024	Broj učesnika veći od 20 X 4 obuka-	2022 Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020 godine rok je pomjeren za 2022.	NEREALIZOVANO Zbog pandemije COVID - 19 i nemogućnosti održavanja online radionice na ovu temu, nije bilo obuka u 2020.	0/0	Treba razmotriti on-line mogućnost obuka, bez obzira na specifičnost tema.	TAIEX
Redovno izvještavanje o identifikovanim proizvodima koji sadrže	AZŽS, MEPPU; UC, MONSTAT	I 2019 - IV 2020	Godišnji izvještaj o identifikovanim	2023 U skladu sa spiskom tarifnih brojeva prema		0 eura/0 eura	Podaci o uvozu proizvoda koji eventualno sadrže PBDEs, HBB i	Državni budžet

PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije			proizvodi ma koji sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije -	vrsti potrebno je razmotriti adekvatnu identifikaciju proizvoda za koje je moguće očekivati da sadrže PBDEs, HBB i HBCDD, potrebno je	U TOKU		HBCDD dobijaju se od Uprave carine. Ipak, većina navedenih tarifnih brojeva obuhvata širi opseg vrsta proizvoda za koje se ne može sa sigurnošću tvrditi da sadrže PBDEs, HBB i HBCDD., te je u tom smislu neophodno boljšati sistem kontrole proizvoda koji sadrže navedene supstance	
INDIKATOR UČINKA		Nadležni organi i operateri edukovani o PBDEs, HBB i HBCDD hemikalijama, i proizvodima koji u sebi sadrže ove hemikalije						
Polazna vrijednost (2019)	Prelazna vrijednost (2021)				Ciljna vrijednost: (2023)			
Nema aktivnosti usmjerenih na podizanje javne svijest	Izrađena 2 informativna materijala (brošure, flajeri ili uputstva) i održan 1 okrugli sto				Izrađena 3 informativna materijala (brošure, flajeri ili uputstva) i održano 3 okrugla stola			

Podizanje nivoa svijesti i upoznavanje operatera/vlasnika (pravna lica) sa rizicima koje nosi rukovanje proizvodima koji sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije i preduzimanje aktivnosti za zaštitu i zdravlje na radu, uzimajući u obzir rodnu ravnopravnost	AZŽS, MRSS	I 2020-IV 2022	Broj polaznika veći od 30 X 3 okrugla stola, kao i izrada brošura, flajera, uputstava - Na internet stranici AZŽS koja je posvećena nacionalnom helpdesku objavljuju sva relevantna i uputstva i materijali u elektronskom obliku, kako bi isti bili direktno dostupni korisnicima help-desk@epa.org.me U cilju unapređenja rada Nacionalnog helpdeska u saradnji sa Evropskom agencijom za hemikalije (ECHA) na sajt Agencije tokom 2020. postavljena su 4 linka koja pojašnjavaju razliku između starog i novog označavanja hemikalija	Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020 godine rok za održavanje okruglih stolova i radionica je pomjeren za 2022. godinu.	U TOKU	€10.000 (godišnje)/ nije bilo izdavanja iz budžeta	Treba razmotriti i on line mogućnost obuka, bez obzira na specifičnost tema.	Državni budžet Taix
OPERATIVNI CILJ 2		Bezbjedno uklanjanje sa tržišta proizvoda koji sadrže PFOS hemikalije						
INDIKATOR UČINKA		Identifikovani proizvodi i djelovi od proizvoda koji sadrže PFOS						
Polazna vrijednost (2019)			Prelazna vrijednost (2021)			Ciljna vrijednost: (2023)		
Odrađen inventar			Ažuriran inventar			Kontinuirano ažuriranje inventara, 3 obuke		
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/planirani datum završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana sredstva/utrošena sredstva	Preporuke za budući period	izvori finansiranja

Sprovođenje obuka u cilju dopune postojećeg inventara proizvoda koji potencijalno sadrže PFOS hemikalije	MEPPU; AZŽS, UC; UIP, generatori otpada	2020/23	Broj polaznika veći od 20 X 3obuke -	2022 Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020 godine rok je pomjeren za 2022u. Takođe potrebno je i potpisivanje Memoranduma o saradnji koje je planirano za kraj 2021	NEREALIZOVANO Zbog pandemije COVID - 19 i nemogućnosti održavanja online radionice na ovu temu, nije bilo obuka u 2020.	0.00/0.00	Intezivirati aktivnosti po pitanju organizovanja obuka u cilju dopune postojećeg inventara proizvoda koji potencijalno sadrže PFOS hemikalije	TAIEX
Vršiti intenzivniji inspekcijski nadzor proizvoda koji sadrže PFOS	UIP; UBHVFP	I2020-IV 2022	Broj rješenja - unutrašnja kontrola 117- 2019, 120-2020, granična kontrola 60-2019, 104-2020 - pregled inspekcijskih kontrola fitosanitarnih inspektora (proizvodi I otpad koji sadrže PFOS) Ekološka inspekcija kontroliše pravna lica koja imaju dozvole koje je izdala Agencija za zaštitu životne sredine za obavljanje transporta odnosno sakupljanja otpada u kojima mogu biti prisutni PFOS I PFOS slične supstance		REALIZOVANO	Nijesu potrebna budžetska sredstva	Ubrzati donošenje Zakona o upravljanju otpadom nakon čega će se pristupiti izradi podzakonskog akta kojim će se u potpunosti prenijeti Regulatorna iz ove oblasti	Državni budžet
Podizanje nivoa svijesti i upoznavanje operatera sa rizicima koje nosi rukovanje proizvodima koji sadrže PFOS hemikalije i preduzimanje	AZŽS MEPPU MRSS	I2020/IV 2023	Svake godine održana najmanje jedna obuka, broj učesnika veći od 30 -	2022 Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020 godine rok je pomjeren za 2022u. Takođe potrebno je i	NEREALIZOVANO	€10.000 (godišnje) <i>Zajednička budžetska pozicija kao i u slučaju obuka vezanih za</i>	Intezivirati aktivnosti po pitanju organizovanja obuka u cilju podizanja nivoa svijesti i upoznavanje	Državni budžet

aktivnosti za zaštitu i zdravlje na radu (uzimajući u obzir analizu roda u smislu podjednake zaštite muškaraca i žena a u saglasnosti sa njihovim biološkim razlikama)				potpisivanje Memoranduma o saradnji koje je planirano za kraj 2021	Zbog pandemije COVID - 19 i nemogućnosti održavanja online radionice na ovu temu, nije bilo obuka u 2020.	PBDEs, HBB iHBCDD hemikalije	operatera sa rizicima koje nosi rukovanje proizvodima koji sadrže PFOS hemikalije i preduzimanje aktivnosti za zaštitu i zdravlje na radu	
OPERATIVNI CILJ 3		Mononitoring POPs supstanci u svim segmentima životne sredine i hrani						
INDIKATOR UČINKA		Praćenje POPs hemikalija u matriksima životne sredine i hrani						
Polazna vrijednost (2019)		Prelazna vrijednost (2021)				Ciljna vrijednost: (2023)		
Program monitoringa obuhvata „stare“ POPs;		Dodate 4 „nove“ POPs supstance				Unaprijeđenje monitoringa sa „novim“ POPs		
Naziv aktivnosti	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/ planirani datum završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Preporuka za budući period	izvori finansiranja
Nastavak procesa preuzimanja propisanih i preporučenih EU standarda za mjerenje POPs hemikalija, naročito novih, u segmentima životne sredine i hrani kao MEST standardi	ISME, MEPPU, MPŠV	I 2019/IV 2020	Broj preuzetih MEST standarda - ISME kao organ nadležan za donošenje crnogorskih (MEST) standarda na bazi savremenih međunarodnih i evropskih standarda, a prema zahtjevima i	2023	REALIZOVANO	Dio redovnih aktivnosti- nijesu potrebna budžetska sredstva	Nastaviti sa preuzimanjem i publikovanjem standarda	Budžet Instituta za standardizaciju

			<p>preporukama međunarodnih i evropskih organizacija za standardizaciju svake godine donosi crnogorske standarde i u segmentima životne sredine i prehrambeni.</p> <p>U toku 2019 godini broj publikovanih standarda od strane TK 003-Prehrambeni proizvodi -23. Usvojeni su MEST standardi: kvalitet vode 38, vazduha 17 I kvalitet zemljišta 24.</p> <p>Skoro svi EU standardi iz oblasti hemikalije su preuzeti na nacionalnom nivou, 41MEST je za određivanje pesticida, PCB u void, vazduhu, zemljištu hrani, otpadu...</p> <p>https://isme.me/sr_ME/download/file/page-section/133</p>				
--	--	--	---	--	--	--	--

Nastavak utvrđivanja godišnjeg programa postregistracione kontrole sredstava za zaštitu bilja	UBHVFP	I 2019 - IV2020	Donešen Program Program monitoring postregistracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja za 2019 je objavljen u SI listu CG, 10/19, dok je Program za 2020 objavljen u SI listu CG br. 28/20. Uzorkovana su registrovana sredstva za zaštitu bilja I određena laboratorijska ispitivanja u skladu sa objavljenim programima. Sve ispitivanja sredstva odgovarala su propisanim zahtjevima.	2023	REALIZOVANO	Dio redovnih radnih obaveza/aktivnosti- nijesu potrebna budžetska sredstva	Nastaviti sa donošenjem programa ispitivanjem sredstava za zaštitu bilja	Državni budžet
Izrada programa monitoringa za nove POPs hemikalije u morskom ekosistemu i njegovo integrisanje u	AZŽS MEPPU	I 2019-IV 2020	Donešen Program –Tokom 2020. Godine finalizovana je izrada	2023	REALIZOVANO	70 000 USD/70 000 USD		Sredstva odobrena kroz GEF Adriatic, IPA projekat (MPŠV i MEPPU) ²

² Navedena aktivnost se djelimično realizuje kroz subregionalni dvogodišnji projekat „Primjena ekosistemskog pristupa (EcAp) u Jadranskom moru kroz planiranje namjene morskog područja”. Projektom će se obezbijediti uvođenje ekosistemskog pristupa u nacionalni sistem praćenja stanja morske sredine i

program praćenja morske sredine			<p>Nacionalnog integrisanog programa monitoring morskog ekosistema koji je u potpunosti usklađen sa zahtjevima Integrisanog programa za monitoring i praćenje stanja Barselonske konvencije. Tokom 2021. Godine se očekuje dodatno usklađivanje Nacionalnog programa monitoringa sa zahtjevima Okvirne direktive o morskoj strategiji.</p> <p>Program monitoringa morskog ekosistema realizuje se svake godine od strane AZŽS, rezultati su sastavni dio Informacije o</p>					
---------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--

doprinijeti pripremi prostornog plana morskog područja. Novi pristup praćenja stanja morske sredine zahtijeva sveobuhvatno praćenje stanja morskog područja primjenom složenog seta pokazatelja u skladu s obavezama CG u okviru sprovođenja ekosistemskog pristupa, kompatibilno s zahtjevima EU Okvirne direktive o morskoj strategiji (MSFD). Projekat implementira Mediteranski akcioni plan u okviru UNEP-a i njegov Regionalni centar za program prioriternih akcija u Splitu (PAP/RAC) sredstvima GEFa u iznosu od 1.700.000 USD.

			stanju životne sredine https://epa.org.me/informacije-o-stanju-zivotne-sredine/					
Jačanje administrativnih i stručnih kapaciteta za sprovođenje programa monitoringa POPs u životnoj sredini i hrani za ljude i životinje, uzimajući u obzir rodnu ravnopravnost	AZŽS, MEPPU, MPŠV	I 2020- IV 2021	2 obuke sa više od 10 učesnika (svake godine po jedna)-	2023 Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020 godine rok je pomjeren za 2023.	NEREALIZOVANO Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020 godine obuke nisu bile održane. Takođe potrebno je i potpisivanje Memoranduma o saradnji koje je planirano za kraj 2021	Nijesu planirana sredstva iz budžeta		TAIEX
Uključivanje većeg broja POPs u Program monitoringa u životnoj sredini i hrani i transparentno izveštavanje o rezultatima	AZŽS; ZHMS; MPŠV	I 2019 - IV 2020	Izveštaj o stanju životne sredine – U skladu sa zahtjevima Stokholmske konvencije monitoring sadržaja opasnih I štetnih materija u zemljištu u 2020 unaprijeđen je sa dva nova POPs PFOS I PBDE. Rezultati monitoringa zemljišta u 2020. Pokazali su da ni PFOS ni PBDE nijesu detektovani ni u jednom od	2023	REALIZOVANO	€20.000/ €20.000	Nastaviti sa uključivanjem većeg broja POPs u Program monitoringa u životnoj sredini i hrani i transparentno izveštavanje o rezultatima	državni budžet

			analiziranih uzoraka zemljišta.					
Kontrola ispunjenosti uslova referentnih laboratorija	AZŽS	I 2019 -IV 2020	2023	Agencija kao dio redovnih radnih aktivnosti vrši kontrolu ispunjenosti uslova referentnih laboratorija.	REALIZOVANO	Nijesu potrebna budžetska sredstva	Nastaviti sa kontrolom ispunjenosti uslova referentnih laboratorija	Budžet AZŽS
Unapređenje rada stručnih organizacija (laboratorija) za mjerenje POPs hemikalija, naročito novih, kroz akreditaciju metoda, nabavku laboratorijske opreme, usavršavanje zaposlenih u laboratoriji	AZŽS; ZHMS; ATCG; akreditovane laboratorije	2020-2023	2020-2023	Nabavka opreme U periodu od 04.-05.04.2019 godine održan je Forum o halogenim zagadivacima (Forum on Halogenated Polutants 2019) u Burghausen-u, Njemačka. Tema simpozijuma su bili dugotrajni organski zagadjivači (POPs) - PCB, dioksini, PFOS i hlorovani parafini.	DJELIMIČNO REALIZOVANO	€50.000/0.00 eura	Sem obuka, u budućem period je potrebno staviti akcenat na nabavku opreme za laboratorije	Sredstva odobrena iz donatorskih projekata, IPA, GEF Adriatic projekat
INDIKATOR UČINKA		Unaprijeđeni nacionalni kapaciteti za naučno-istraživački razvoj u oblasti POPs hemikalija						
Polazna vrijednost (2019)		Prelazna vrijednost (2021)			Ciljna vrijednost: (2023)			
Ne postoji baza podataka naučnih i obrazovnih institucija, kao i projekata koji se bave POPs hemikalijama		Uspostavljena saradnja između svih relevantnih institucija u cilju uspostavljanja baze podataka i projekata koji se bave POPs hemikalijama			Javno dostupna baza podataka			

Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/planiрани datum završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana sredstva/utrošena sredstva	Preporuke za budući period	Izvori finansiranja
Izrada i redovno ažuriranje nacionalne baze podataka naučnih i obrazovnih institucija, kao i projekata koji se bave POPs hemikalijama koja će biti javno dostupna.	MN, MEPPU, MPŠV	I 2020/IV 2020	Uspostavljena baza podataka – Ministarstvo nauke na sajtu objavljuje Listu licenciranih naučnoistraživačkih ustanova https://mna.gov.me/ministarstvo		REALIZOVANO	Dio redovnih radnih obaveza-nijesu potrebna budžetska sredstva	Nastaviti sa objavljivanjem Liste licenciranih naučnoistraživačkih ustanova kao i motivisanjem za učešće u projektima koji se bave POPs hemikalijama	Državni budžet
Izrada i realizacija projekata za mjerenje POPs i njihovih metabolita u segmentima životne sredine, hrani, biološkom materijalu, proizvodima i otpadu	MN, MZ, MPŠV	I 2020/IV 2020	Odobren projekat – Ministarstvo nauke na sajtu objavljuje Listu licenciranih naučnoistraživačkih ustanova https://mna.gov.me/ministarstvo		REALIZOVANO	Dio redovnih radnih obaveza-nijesu potrebna budžetska sredstva	Nastaviti sa objavljivanjem Liste licenciranih naučnoistraživačkih ustanova kao i motivisanjem za učešće u projektima za mjerenje POPs i njihovih metabolita u segmentima životne sredine, hrani, biološkom materijalu, proizvodima i otpadu	Državni budžet

OPERATIVNI CILJ 4		Poboljšanje dostupnosti informacija o POPs hemikalijama i podizanje javne svijesti						
INDIKATOR UČINKA		Aktivnosti na podizanju javne svijesti o POPs hemikalijama sprovedene uz učešće naučno istraživačkih institucija						
Polazna vrijednost (2019)		Prelazna vrijednost (2021)				Ciljna vrijednost: (2023)		
Nema aktivnosti usmjerenih na podizanje javne svijesti o POPs hemikalijama		Potpisan Memorandum o saradnji između AZŽS i naučno istraživačkih institucija, kojim će se između ostalog obuhvatiti i aktivnosti na podizanju javne svijesti				Održane najmanje 3 informativne kampanje sa ciljem podizanja javne svijesti o POPs hemikalijama		
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/pla nirani datum završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrzloženjem)	Status realizacije	Planirana/utr ošena sredstva	Preporuke za budući period	izvori finansiranja
Realizacija obuka za predstavnike nadležnih institucija i ovlašćenih organizacija za poslove zaštite i zdravlja na radu, kao i stručnih lica za poslove zaštite i zdravlja na radu, inspekcije rada, NVO, laboratorije i razvijanje sistema rodno osjetljivih indikatora i baza podataka	MEPPU, MZ, MRSS, laboratorije	I2020/IV2020	U izvještajnom periodu 2019. – 2020. godine, Ministarstvo rada i socijalnog staranja je finansiralo projekte nevladinih organizacija čije je polje djelovanja zaštita i zdravlje na radu. Prioritetni cilj ovakavog načina djelovanja ogledao se kroz promotivni okvir o važnosti primjene	2021- novi rok za potpisivanje Memoranduma o razumijevanju	REALIZOVANO	U 2019. godini, shodno odluci Vlade Crne Gore o utvrđivanju prioriternih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija, za oblast zaštite i zdravlja na radu, izdvojen je iznos od 120.000 eura, koji je shodno konkursu „Zaštita i zdravlje na radu za sve aktere u procesu rada“, br. 170-73/18-7 objavljenog 15.03.2019. godine,	kako je cilj rad bez povreda na radu, profesionalnih bolesti i bolesti u vezi sa radom, naredne aktivnosti će osim zaokruživanja zakonske infrastrukture, biti usmjerene ka prepoznavanj u operativnih ciljeva čijim ostvarivanjem bliži zacrtanom, a svima nam je prioritet sigurno i zdravo radno mjesto za sve zaposlene u Crnoj Gori.	TAIEX

			<p>mjera zaštite i zdravlja na radu kod poslodavaca i zaposlenih iz različitih djelatnosti. Naime, uloga nevladinog sektora reflektovala se kroz organizovanje okruglih stolova, predavanja, tribina na temu zaštite i zdravlja na radu, kako bi se o ovim pitanjima raspravljalo u širim krugovima društva. Dio projekata se vezao za određene grane privrede, koji uključuju poljoprivredu, građevinsku djelatnost, rad u administraciji sa akcentom na zaposlene sa invaliditetom.</p> <p>U prethodnoj godini, po</p>			<p>raspodijeljen na devet projekata.</p> <p>u 2020 je po identičnom modelu obezbjeđen iznos od 200.000 eura</p>		
--	--	--	--	--	--	---	--	--

			<p>identičnom modelu, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, je shodno konkursu „Gradimo zaštitu i zdravlje na radu za XXI vijek!“, finansiralo jedanaest projekata nevladinih organizacija. Strateški cilj kojim smo se vodili bio je upravo vezan za ekspanziju gradnje u Crnoj Gori u predhodnom periodu, i postojanja sve većeg broja velikih privremenih i pokretnih gradilišta, uključujući kapitalne infrastrukturne projekte, od čega smo došli do povećanja broja povreda na radu. Djelovanjem aktivnosti</p>				
--	--	--	--	--	--	--	--

			<p>nevladinih organizacija približili smo obaveznost sprovođenja minimalnih zahtjeva koje poslodavac treba da ispuni u obezbjeđivanj u mjera zaštite i zdravlja na radu prilikom izvođenja radova na privremenim ili pokretnim gradilištima.</p> <p>Takođe, jedna od aktivnosti u 2019. godini bila je promocija kampanje „Zdrava radna mjesta upravljaju opasnim materijama“, koja je bila i dvogodišnja kampanja Evropske agencije za zaštitu i zdravlje na radu (EUOSHA). Promotivne aktivnosti uključivale su</p>				
--	--	--	---	--	--	--	--

			održavanje konferencije na Svjetski dan zaštite i zdravlja na radu, 28. april, na kojoj su učešće uzeli i predstavnici ILO - a, ali i distribuciji propropagandnog materijala o upravljanju opasnim materijama.					
OPERATIVNI CILJ 5			Smanjenje emitovanja i ispuštanja nenamjerno proizvedenih POPs hemikalija u životnu sredinu					
INDIKATOR UČINKA			Redovno ažuriranje inventara emisija nenamjerno proizvedenih POPs i uspostavljanje sistema kontrole aktivnosti koje izazivaju emisije					
Polazna vrijednost (2019)			Prelazna vrijednost (2021)			Ciljna vrijednost: (2023)		
Inventar odrađen 2018, nema informativnih kampanja za javnost u cilju smanjenja aktivnosti koje izazivaju emisije			pojačan inspekcijski nadzor u cilju smanjivanja aktivnosti koje izazivaju emisije			Inventar ažuriran svake godine počev od 2020 odrađena najmanje jedna informativna kampanja		
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/ planirani datum završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana /utošena sredstva	Preporuka za budući period	izvori finansiranja
Nastavak rada na dopuni i kompletiranju postojećeg inventara emisija nenamjerno proizvedenih POPs hemikalija ispuštenih u životnu sredinu prikupljanjem podataka o količinama prikupljenog/spaljenog industrijskog drvenog otpada,	AZŽS; MSP, MEPPU - Direktorat za upravljanje otpadom; generatori otpada iz drvne industrije; operateri za	I2020-IV 2020	Uspostavljen inventar - Izvještaj o inventaru emisija zagađujućih materija u vazduh izrađen samo		REALIZOVANO	80.000€/80.000€	Nastaviti sa vođenjem inventara emisija zagađujućih materija u vazduh	Državni budžet

potrošnji nafte u brodskom saobraćaju, klasifikaciji vozila u drumskom saobraćaju po tipu vozila i godini proizvodnje, potrošnji cigareta na godišnjem nivou) radi kompletnosti inventara. Uspostavljanje kontrole kvaliteta (QC) aktivnih podataka	upravljanje otpadom; MONSTAT		2020. godinu sa ažuriranim podacima za period 1990-2018					
Podizanje nivoa svijesti građana, seoskog stanovništva, zaposlenih na deponijama otpada, industrijskim pogonima i poljoprivrednim kombinatima kao i individualnih poljoprivrednih proizvođača sa rizicima koje nosi izlaganje nenemjerno proizvedenih POPs hemikalija, posebno ranjivih grupa – neformalnih sakupljača uzimajući u obzir rodnu ravnopravnost	AZŽS, MEPPU, MRSS, MZ	I 2020/IV2020	Održane obuke 4 obuke sa više od 30 učesnika – Tokom 2020. realizovane su aktivnosti na podizanju javne svijesti uz učešće nevladinog sektora, tačnije u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama ("Sl list CG", br. 037/17), ukupno 8 prijava nevladinih organizacija koje su ispunile uslove su bile bodovane od strane izabranih nezavisnih procjenjivača, i shodno tome Komisija je dodijelila sredstva za sljedeće projekte, odnosno programe:		REALIZOVANO	€10.000/ €10.000	Nastaviti sa podsticanjem i uključivanjem NVO u finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija, na osnovu Zakona o nevladinim organizacijama.	Državni budžet

			<p>Zeleni dom - Green home „Edukacija stanovništva o (ne)bezbjednim hemikalijama“,</p> <p>Sjeverna zemlja „Klimatske promjene –izazov budućnosti“,</p> <p>Udruženje biologa Crne Gore - Cellula „U skladu s prirodom“,</p> <p>Fondacija za promovisanje nauke PRONA „Škola nauke: “Bezbjedne hemikalije u svakodnevnoj upotrebi”,</p> <p>Ronilački klub "Tim ajkula" „Edukacija djece o upravljanju otpadom“,</p> <p>Zelena dolina Potkrajci „Edukacija poljoprivrednika o štetnosti paljenja poljoprivrednog otpada“.</p>				
<p>Informativna kampanja o dobrobitima zamjene grijanja na fosilno gorivo i sirovu drvnu</p>	<p>MEK,</p>	<p>I 2020 - IV 2020</p>	<p>Sprovedena kampanja Ministarstvo</p>			<p>Za potrebe ovog Programa,</p>	<p>Državni budžet</p>

<p>biomasu sa alternativnim sistemima grijanja</p>	<p>MEPPU</p>		<p>kapitalnih investicija pokrenulo je program „Energetski efikasan dom 2020“ čiji je cilj smanjenje troškova grijanja i povećanje komfora u domaćinstvima, ostvarivanje značajnog smanjenja emisija CO2, kao i razvoj tržišta efikasnih sistema za grijanje i hlađenje u Crnoj Gori. http://energetska-efikasnost.me/energetski-efikasan-dom/</p> <p>Program podrazumijeva atraktivan i održivi finansijski mehanizam u cilju primjene mjera energetske efikasnosti u domaćinstvima.</p>		<p>REALIZOVANO</p>	<p>Ministarstvo je obezbijedilo 200.000 eura za subvencionisanje kamata i naknada za obradu kredita za domaćinstva u Crnoj Gori</p>		
<p>Unapređenje kontrole i mjerenja emisija i ispuštanja, kao i monitoringa koncentracija nenamjerno proizvedenih POPs hemikalija u hrani i životnoj sredini</p>	<p>Akreditovane laboratorije, operateri AZŽS,</p>	<p>I 2020 - IV 2020</p>	<p>izvještaji - Uzorkovanje i analize Informacija o stanju životne sredine sa</p>		<p>REALIZOVANO</p>	<p>Nijesu potrebna budžetska sredstva</p>	<p>Nastaviti sa unapređenjem kontrole i mjerenja emisija i ispuštanja,</p>	<p>Budžet AZŽS</p>

	ISME		podacima o upravljanju hemikalijama dostupna na sajtu Agencije - https://epa.org.me/informacije-o-stanju-zivotne-sredine/					kao i monitoringa koncentracija nenamjerno proizvedenih POPs hemikalija u hrani i životnoj sredini	
OPERATIVNI CILJ 6		Adekvatno upravljanje POPs pesticidima							
INDIKATOR UČINKA:		Stepen harmonizacije povećan i osoblje nadležnih organa i eksterni stručnjaci obučeni							
Polazna vrijednost (2019)		Prelazna vrijednost (2021)				Ciljna vrijednost: (2023)			
Upostavljen zakonodavni okvir, neophodne obuke za sve relevantne strane		Unaprjeđenje zakonodavnog okvira i održana 1 obuka				Postignuta potpuna usklađenost sa pravom EU i održane 2 obuke			
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/planirani datum završetka	Indikator rezultata	Novi rok realizacije (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Preporuka za budući period	Mogući izvori finansiranja	
Unaprjeđenje zakonodavnog okvira i administrativnih kapaciteta za upravljanje pesticidima (od faze proizvodnje, odnosno uvoza do faze zbrinjavanja kao opasnog otpada), kao i kapaciteta za inventarizaciju POPs pesticida i ostalih napuštenih pesticide	MPŠV, UBHVFP	I 2019 - IV 2020	Tokom 2019 donešeno je 3 Programa i 4 Pravilnika, dok je tokom 2020 UBHVFP donijela 9 Programa, 4 Pravilnika i 2 uputstva	IV 2023	REALIZOVANO	Dio redovnih radnih obaveza- nijesu potrebna budžetska sredstva	Nastaviti sa daljim usklađivanjem propisa.	Državni budžet	
Sprovođenje obuke i izrada operativnih planova za inventarizaciju POPs i ostalih	MPŠV,		Predviđeno 7 obuka -			Nijesu planirana	Nastaviti sa sprovođenjem obuka i	TAIEX	

napuštenih pesticida i sprovedenje inventarizacije	UBHVFP	I 2019/IV 2020	<p>U okviru obuke korisnika i ovlašćenih lica za prodaju sredstva za zaštitu bilja učesnici će biti informisani o POPs i napuštenim pesticidima godišnje sa 20 polaznika-</p> <p>Preko ovlašćenih institucija realizovan program specijalističkog kursa za lica odgovorna za promet sredstava za zaštitu bilja i izdat 41 sertifikat. Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je u skladu sa Nacionalnim planom za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja, preko ovlašćenih institucija organizovala specijalistički kurs za lica odgovorna za promet sredstava za zaštitu bilja. Kurs je namijenjen za lica odgovorna za nabavku, promet, smještaj, čuvanje i</p>	REALIZOVANO	sredstva iz budžeta	izradom operativnih planova za inventarizaciju POPs i ostalih napuštenih pesticida	
--	--------	----------------	--	-------------	---------------------	--	--

			<p>izdavanje sredstava za zaštitu bilja sa završenim specijalističkim studijama, odnosno poljoprivrednim fakultetom (smjer zaštite bilja), odnosno specijalističkim studijima ili poljoprivrednim fakultetom (smjer biljne proizvodnje). Dvije naučno nastavne ustanove ovlaštene su za vršenje obuka: Biotehnički fakultet i Fakultet za prehrambenu tehnologiju, bezbjednost hrane i ekologiju. U 2019.godini obuke su održane 26. do 27. januara 2019.godine i 6. do 7. aprila 2019.godine na Biotehničkom fakultetu. Kurseve je pohađalo 35 diplomiranih inženjera agronomije koji su dobili sertifikate, a samim tim i pravo na dobijanje legitimacije. U 2020. godini nijesu vršene kolektivne obuke već edukacija objektima u skladu</p>				
--	--	--	---	--	--	--	--

			sa COVID 19 situacijom.				
Upoznavanje operatera sa rizicima koje nosi rukovanje otpadom koji sadrži POPs pesticide i preduzimanje aktivnosti za zaštitu i zdravlje na radu uzimajući u obrir rodnu ravnopravnost	MPŠV, UBHVFP	I 2020/IV 2020	<p>Predviđeno 7 obuka godišnje sa 20 polaznika) flajeri, brošure - U skladu sa Nacionalnim planom za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja u 2019. održane su sljedeće obuke:</p> <p>http://www.ubh.gov.me/vijesti/216277/Odrzana-obuka-korisnika-sredstava-za-zastitu-bilja.html</p> <p>http://www.ubh.gov.me/vijesti/196310/lzvjestaj-Odrzana-obuka-prijavljenih-korisnika-sredstava-za-zastitu-bilja-Golubovci.html</p> <p>http://www.ubh.gov.me/vijesti/201748/lzvjestaj-Odrzana-obuka-prijavljenih-</p>	REALIZOVANO	30.000/ 0 utrošenih	Nastaviti sa kolektivnim obukama operatera koji rukuju otpadom koji sadrži POPs pesticide, a u skladu sa epidemiološkim mjerama.	Budžet

			korisnika-sredstava-za-zastitu-bilja-Tuzi.html					
			Do decembra 2019. obuku je uspješno završilo 555 korisnika sredstava za zaštitu bilja odnosno poljoprivrednih proizvođača. Prilikom obuka promovisani su i podjeljeni materijali. U 2020. godini nijesu vršene kolektivne obuke već edukacija na gazdinstvima u skladu sa COVID 19 situacijom.					
STRATEŠKI CILJ 2			Upravljanje POPs otpadom na bezbjedan, efikasan i ekološko prihvatljiv način					
OPERATIVNI CILJ 1			Pravilno upravljanje otpadom koji sadrži PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije, u skladu sa smjernicama Bazelske konvencije					
INDIKATOR UČINKA			Funkcionalan IT alat za efikasno vođenje baze podataka kao i statističku obradu podataka					
Polazna vrijednost (2019)			Prelazna vrijednost (2021)			Ciljna vrijednost (2023)		
Baza podataka se ne void			Započete aktivnosti na uspostavljanju registra, rok 2021			Softversko rješenje posebno prilagođeno potrebama vođenja baze podataka, podržano odgovarajućim hardverom, rok: 2023.		
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/planirani datum završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Preporuka za buduću period	izvori finansiranja

Uspostavljanje i ažuriranje integrisane baze podataka otpada koji u sebi sadrže ove hemikalije, posebno materija nastalih u procesu reciklaže otpada.	AZŽS	I 2020/IV 2020	IT alat i registar dostupan - Inicijalna faza - gradnje u infrastrukturu u potpunosti završena u okviru Druge komponente projekta "Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje", i da je u okviru Faze I - Blueprint dokument finalizovan i odobren	2022 Rok je produžen na 2022, kako bi se nastavila realizacija aktivnosti koje obuhvataju kodiranje i razradu softverskog rješenja.	U TOKU	272,000eura/272,000 eura	Ubrzati aktivnosti koje obuhvataju kodiranje i razradu softverskog rješenja, kao i nadgradnju Registra zagađivača (PRTR).	Sredstva obezbijena putem kreditnog zaduženja (Ugovor o zajmu sa Svjetskom bankom) kroz projekat projekat "Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje"
Redovno izvještavanje o generisanom otpadu koji sadrži PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije	MEPPU; UC; AZŽS	I 2020/IV 2020	Godišnji izvještaj o generisanom otpadu - Monstat sprovodi statistička istraživanja u oblasti statistike otpada u skladu sa Zakonom o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike ("Sl. list Crne Gore", br. 18/12), I na sajtu su dostupni podaci između stalog i odbačenoj električnoj i elektronskoj opremi (20 01 35*, 20 01 36) https://monstat.org/cg/page.php?id=1007&pageid=64	IV 2023	U TOKU	Dio redovnih radnih obaveza/aktivnosti - nijesu potrebna budžetska sredstva	Pokrenuti aktivnosti na identifikaciji POPs hemikalija (PBDEs, HBB i HBCDD) u električnoj i elektronskoj opremi, te je u tom smislu neophodno poboljšati sistem kontrole proizvoda koji sadrže navedene supstance	Državni budžet

INDIKATOR UČINKA		Nadležni organi i operateri edukovani o otpadu koji u sebi sadrže PBDEs, HBB i HBCDD hemikalijama, sa posebnim osvrtom na materije nastale u procesu reciklaže tih otpada						
Polazna vrijednost (2019)		Prelazna vrijednost (2021)			Ciljna vrijednost: (2023)			
Nema aktivnosti usmjerenih na podizanje javne svijesti		Izrađena 2 informativna materijala (brošure, flajeri ili uputstva) i održan 1 okrugli sto			Izrađena 3 informativna materijala (brošure, flajeri ili uputstva) i održano 3 okrugla stola			
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/planiрани datum završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana sredstva/utrošena sredstva	Preporuke za budući period	Izvori finansiranja
Podizanje nivoa svijesti i upoznavanje operatera/vlasnika (pravna lica) i reciklera sa rizicima koje nosi rukovanje otpadom koji sadrži PBDEs, HBB i HBCDD hemikalije i preduzimanje aktivnosti za zaštitu i zdravlje na radu, uzimajući u obzir rodnu ravnopravnost	AZŽS, MRSS	I 2020/IV 2020	Broj polaznika veći od 30 X 3 okrugla stola, kao I izrada brošura, flajera, uputstava	IV 2022 Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020. godine rok za održavanje okruglih stolova je pomjeren za 2022. Takođe usljed ograničenih administrativnih kapaciteta nije se pristupilo izradi brošura, flajera, uputstava, zbog čega je rok pomjeren za 2022. godinu	NEREALIZOVANO	€10.000/ 0.00€	Razmotriti održavanje okruglih stolova u skladu sa epidemiološkim mjerama. Takođe, u cilju rasterećenja administrativnih kapaciteta AZŽS treba ubrzati donošenje Memoranduma o razumijevanju između državnih organa i naučnih institucija što bi omogućilo angažovanje stručnjaka iz državnih i naučnih	Državni budžet

								institucija, kao podrška AZŽS.	
OPERATIVNI CILJ 2		Tretman otpada koji sadrži PFOS hemikalije							
INDIKATOR UČINKA		Identifikovan otpad od proizvoda koji sadrže PFOS							
Polazna vrijednost (2019)		Prelazna vrijednost (2021)				Ciljna vrijednost: (2023)			
Odrađen inventar		Ažuriran inventar				Kontinuirano ažuriranje inventara, 3 obuke			
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/planirani rok završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Preporuka za budući period	izvori finansiranja	
Sprovođenje obuka u cilju dopune postojećeg inventara otpada kontaminiranog PFOS hemikalijama	MEPPU; UC; UIP; AZŽS; generatori otpada;	I 2019/IV 2020	Broj polaznika veći od 20 X 3 obuke	IV 2022 Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020 godine rok za održavanje okruglih stolova.	NEREALIZOVANO	Nijesu planirana sredstva iz budžeta	Organizovati obuke na temu dopune postojećeg inventara otpada kontaminiranog PFOS hemikalijama,	TAIEX	
Donošenje zakonskih rješenja koji će doprinijeti rješavanju pitanja sakupljanja i konačnog tretmana /uništavanja otpada koji sadrži PFOS	MEPPU;	2020/2021	Zakon o upravljanju otpadom i podzakonski akt na osnovu istog	IV 2023 Usljed prolongiranja donošenja Zakona o upravljanju otpadom (III 2022) definisan je novi rok za donošenje predmetnog	U TOKU	Dio redovnih radnih obaveza/aktivnosti- nijesu potrebna budžetska sredstva	Ubrzati donošenje Zakona o upravljanju otpadom nakon čega će se pristupiti izradi podzakonskih akata kojim će se urediti oblast sakupljanja i	Budžet MEPPU	

				podzakonskog akta (godinu dana od dana donošenja zakona).			konačnog tretmana /uništavanja otpada koji sadrži PFOS	
Podizanje nivoa svijesti i upoznavanje operatera sa rizicima koje nosi rukovanje otpadom koji sadrži PFOS hemikalije i preduzimanje aktivnosti za zaštitu i zdravlje na radu (uzimajući u obzir analizu roda u smislu podjednake zaštite muškaraca u žena a u saglasnosti sa njihovim biološkim razlikama).	AZŽS MEPPU MRSS	I 2020/IV 2020	Svake godine održana najmanje jedna obuka, broj učesnika veći od 30	2023 Imajući u vidu epidemiološku situaciju tokom 2020 godine rok za održavanje obuka za upoznavanje operatera sa rizicima koje nosi rukovanje otpadom koji sadrži PFOS hemikalije i preduzimanje aktivnosti za zaštitu i zdravlje na radu (uzimajući u obzir analizu roda u smislu podjednake zaštite muškaraca u žena a u saglasnosti sa njihovim biološkim razlikama) je pomjeren na 2023.	NEREALIZOVANO	€10.000 ³ / 0.00€	Razmotriti online modul održavanja obuka za upoznavanje operatera sa rizicima koje nosi rukovanje otpadom koji sadrži PFOS hemikalije i preduzimanje aktivnosti za zaštitu i zdravlje na radu.	Državni budžet
OPERATIVNI CILJ 3		Identifikovana i eliminisana upotreba PCB fluida u uređajima						

³ Zajednička budžetska pozicija kao i u slučaju obuka vezanih za PBDEs, HBB iHBCDD hemikalije.

INDIKATOR UČINKA:	Identifikovani i obilježeni uređaji koji sadrže PCB >50 ppm; identifikovan PCB otpad; uspostavljena potpuna baza podataka PCB uređaja; uspostavljeni mehanizmi kontrole ovih procesa.							
Polazna vrijednost (2019)	Prelazna vrijednost (2021)				Ciljna vrijednost: (2022)			
Izrada inventara je u toku i održane 3 obuke za operatere	Finalni inventar izrađen, održane 2 obuke				Održati najmanje pet obuka do 2022 godine			
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/planirani rok završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana/u trošena sredstva	Preporuke za budući period	Mogući izvori finansiranja
Nastavak rada na dopuni postojećeg inventara opreme koja sadrži PCB >50 ppm i obilježavanje identifikovanih PCB uređaja.	MEPPU; vlasnici PCB uređaja; privremeni vlasnici PCB uređaja)	I 2019/IV 2020	Inventar PCB opreme i otpada povjeren je akreditovanoj laboratoriji (Centar za ekotoksikološka istraživanja) za uzorkovanje i analizu PCB. Potpisan je ugovor sa CETIjem zaključno sa 31 majem 2019.god. kojim je predviđena analiza 4000 uzoraka što podrazumjeva upotrebu brzih testova na terenu kao i upotrebu metode gasne hromatografije za konformaciju PCB kontaminacije i utvrđivanje koncentracije PCB u transformatorskom ulju i drugom matriksu. CETI se obavezuje da izradi online bazu podataka i istu stavi u funkciju. Uzorkovano i analizirano 100 transformatora u skladu sa procedurama demonstriranim na treningu koji je održao međunarodni ekspert. CETI je tokom 11 mjeseci izvršio popis 2,885 komada opreme, uradio skrining testove na 1,535 i GC analizu na 652 komada		REALIZOVANO	230.000 € / 230.000 eura	Kako su identifikovani novi vlasnici potencijalno kontaminirane PCB opreme i otpada neophodno je uspostaviti saradnju na polju prikupljanja detaljnih informacija o poziciji, tehničkom statusu opreme kao i planu dekontaminacije ili uništenja kontaminirane opreme i otpada. Baza je kreirana i vrsi se unos podataka o analiziranoj opremi, te je	Sredstva obezbijedena iz donacije GEF kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“

			<p>opreme. Pored tog, sklopljen je ugovor sa kompanijom Rade Koncar iz Makedonije kojim je obuhvacena analiza pomocu skrining testova 510 stubnih transformatora na sjeveru Crne Gore. Ugovor je realizovan u potpunosti.</p> <p>U toku 2019. godine izrada inventara je završena u obimu od 90%. Urađena je i procjena ostalih, još neidentifikovanih količina (dokument u prilogu)</p> <p>Uspostavljen je inventar elektro-energetske opreme kod svih identifikovanih partnera u PPG fazi projekta (UNIPROM (KAP); CEDIS; Jadransko brodogradilište Bijela, Luka Bar, Port of Adria itd.) i uspostavljena baza podataka sa pratećom dokumentacijom u posjedu UNDP koji je dat na raspolaganje CETI-u.</p>				istu potrebno učiniti dostupno online, Nastaviti sa obukama operatera koji će da unose podatke o opremi koja je u njihovom vlasnistvu	
Podizanje svijesti, sticanje znanja i upoznavanje operatera sa rizicima koje nosi rukovanje PCB otpadom i PCB uređajima i preduzimanje aktivnosti za zaštitu i zdravlje na radu uzimajući u obrir rodnu ravnopravnost.	MEPPU, AZŽS;	I 2019/IV 2020	<p>Broj obuka veći od 5, broj učesnika više od 30</p> <p>Zaposleni u CEDIS-u su prošli obuku i nastavit će da unose podatke o opremi koja je u njihovom vlasništvu</p> <p>Organizovana je obuka za uzorkovanje transformatorskog ulja i zemlje, trening upotrebe brzih testova i aparata Dexsil 2000L, pripreme i korišćenja elektronske baze podataka, bezbjednosne mjere prilikom</p>	IV 2022 (nastaviti i u naredom periodu sa obukama)	REALIZOVANO	120.000 €/25.000€		Sredstva obezbijedena iz donacije GEF kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“

			rada sa PCB opremom i otpadom itd. Organizovana obuka o ekološki prihvatljivom upravljanju PCB					
Trajno odlaganje PCB kontaminirane opreme i otpada u skladu sa domaćim propisima i zahtjevima međunarodnih konvencija	Vlasnici PCB otpada	I 2019/IV 2020	Tone izvezenog otpada Pripremljen je projektni zadatak za izvoz PCB otpada i opreme, i procijenjene količine su 216 tona. Tender je zatvoren 18. juna. Prijavile su se 4 kompanije i nakon evaluacije kao najbolja je odabrana Polyeco iz Grčke. Završeno je pakovanje otpada i količine predviđene tenderom su uvećane za 32t. Ukupna kolicina PCB otpada koja će biti izvezena u januaru 2019 i uništena u postrojenju u Francuskoj iznosi 248 t. Ukupna vrijednost ovog ugovora je 455,000€. U novembru 2019 su dostavljeni certifikati da je sav izvezeni otpad uništen.		REALIZOVANO	1.600.000€/450.000€		Sredstva obezbijedena iz donacije GEF kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“
OPERATIVNI CILJ 4		Remedijacija identifikovanih kontaminiranih lokacija POPS hemikalijama						
INDIKATOR UČINKA		Trajno zbrinjavanje otpada koji sadrži PCB						
Polazna vrijednost (2019)		Prelazna vrijednost (2021)				Ciljna vrijednost: (2023)		
Oko 700 tona opreme i kontaminiranog zemljišta koji sadrži PCB se nalazi u CG		Izvezene određene količine opreme i kontaminiranog zemljišta				Identifikovane količine otpada koji sadrži PCB izvezene iz CG radi trajnog zbrinjavanja		
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/planirani rok završetja	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Preporuka za budući period	izvori finansiranja

Izrada tehničke dokumentacije za potrebe sprovođenja sanacije lokacije u okviru KAP-a (vezivanje za projekat SB)	MEPPU; AZŽS	I 2019-IV 2020	Izrađena dokumentacija-završene su aktivnosti na geodetskom snimanju lokacije bazena crvenog mulja. Pored ovoga, projektant je završio i Projekat geoloških-geotehničkih istraživanja za potrebe izrade Idejnog i Glavnog projekta.		REALIZOVANO	483.540,00/20,234 eura	Nastaviti sa aktivnostima planiranim projektom	Kreditno zaduženje (Ugovor o zajmu sa Svjetskom bankom) projekat "Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje"
Izrada prostorno planske dokumentacije, Elaborata o uticaju projekta na životnu sredinu, Studije opravdanosti i tehnička dokumentacija neophodna za remedijaciju lokacija kontaminiranih sa POPs	MEPPU; AZŽS; akreditovane laboratorije	I 2019-IV 2020	Remedijacija lokacija	2023	NEREALIZOVANO	€250.000/0 eura	Realizovati aktivnosti kroz donatorske projekte	Sredstva obezbijedena iz donacije GEF kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“
Sprovođenje obuka zaposlenih u nadležnom organu za životnu sredinu i drugih domaćih eksperata za odabir i procjenu efikasnosti postupaka remedijacije	MEPPU; AZŽS	I 2020/IV 2020	Broj polaznika veći od 20 x 4 obuke (svake godine po jedna) Dvije obuke organizovane za ukupno 20 operatora iz sektora energetike. Izrađen je dokument sa smjernicama za uzorkovanje opreme koja je priključena i		REALIZOVANO	Nijesu planirana sredstva iz budžeta	Nastaviti sa organizovanjem obuka	TAIEX i sl

			isključena sa mreže i postupanje kod skladištenja i odlaganje otpada i opreme koja sadrži PCB i o njemu se raspravljalo na jednoj tematskoj radionici. Takođe, obuhvaćeno je korišćenje kompleta za ispitivanje na terenu i analitičke opreme, kao i obrasci za sakupljanje podataka i izvještavanje, kao i uzorak za štampanje oznaka za opremu iz koje su uzeti uzorci, opremu koja ne sadrži PCB i opremu koja sadrži PCB (preko 50ppm PCB-a).						
INDIKATOR UČINKA		Identifikovane lokacije kontaminirane novim POPs hemikalijama i izvršena njihova prioritizacija do 2023. god							
Polazna vrijednost (2019)		Prelazna vrijednost (2021)				Ciljna vrijednost: (2023)			
Nijesu identifikovane lokacije kontaminirane novim POPs		Rezultati programa monitoringa i ispitivanja lokacija kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“,				Inventar eventualnih kontaminiranih lokacija			
Aktivnost	Odgovorna institucija	Datum početka sprovođenja/planirani datum završetka	Indikator rezultata	Novi rok za realizaciju (sa obrazloženjem)	Status realizacije	Planirana sredstva/utrošena sredstva	Preporuke za budući period	Izvor finansiranja	
Sprovođenje preliminarne i detaljne istraživanja područja potencijalno kontaminiranih	AZŽS	I 2019/IV 2020	Izvještaji, studije- U sklopu projekta „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“ odrađena je Analiza procjene rizika za		REALIZOVANO	5.000€/25.685 eura		Sredstva obezbijedena iz donacije GEF kroz projekat „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje	

novim POPS hemikalijama			Privremeno skladište PCB-a u KAP-u, Crna Gora, novembar 2019. godine				PCB otpadom u Crnoj Gori“
----------------------------	--	--	---	--	--	--	------------------------------

PREPORUKE ZA NAREDNE FAZE SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma mora intezivirati aktivnosti u cilju unapređenja regulatornog okvira u oblasti upravljanja otpadom, odnosno ubrzati usvajanje Predloga zakona o upravljanju otpadom, kako bi se nakon toga izvršilo potpuno prenošenje aneksa IV i V POPs Regulative, kroz donošenje podzakonskog akta.

Agencija za zaštitu životne sredine treba da intezivira aktivnosti na organizaciji seminara i okruglih stolova koji mogu pomoći u cilju dopune postojećeg inventara proizvoda i otpada koji potencijalno sadrže PBDEs, HBB, i HBCDD PFOS hemikalije. U cilju podizanja nivoa svijesti i upoznavanje operatera sa rizicima koje nosi rukovanje proizvodima koji sadrže nove POPs, Agencija treba da odži obuke, kako bi se operateri upoznali sa rizicima koje nosi rukovanje otpadom koji sadrži nove POPs hemikalije, za potrebe obuke Agencija treba da izradi flajere sa ciljem edukacije operatera o PBDEs, HBB i HBCDD hemikalijama i proizvodima koji u sebi sadrže ove hemikalije.

Agencija za zaštitu životne sredine mora nastaviti sa redovnim ažuriranjem inventara emisija nenamjerno proizvedenih POPs, prema EMEP/EEA međunarodnoj metodologiji, kao i da planira finansijska sredstva kako bi se nadogradio registar zagađivača sa podacima o POPs otpadu. Agencija treba da završi kodiranje i razradu softverskog rješenja, kao i nadogradnju Registra zagađivača (PRTR) i da pokrene aktivnosti na identifikaciji POPs hemikalija (PBDEs, HBB i HBCDD) u električnoj i elektronskoj opremi.

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u saradnji sa Upravom carina treba da definiše način na koji će tarifni brojevi obuhvatiti širi opseg vrsta proizvoda, za koje se ne može sa sigurnošću tvrditi da sadrže PFOS, PBDEs, HBB i HBCDD.

Takođe, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u saradnji sa TAIEX kancelarijom treba da organizuje obuku na temu bezbjednog upravljanja proizvodima koji sadrže PFOS supstance.

Jedna od preporuka je da Agencija za zaštitu životne sredine ubrza donošenje Memoranduma o saradnji sa naučnim institucijama kako bi se angažovali stručnjaci čime bi se podržala implementacija propisa kojima su uređene hemikalije i biocidni proizvodi.

Dalje, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma treba da nastavi sa podsticanjem i uključivanjem NVO u finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija, kao i da organizuje sastanak sa udruženjem potrošača, na kojem bi se predstavile prednosti uključivanja udruženja potrošača u oblasti upravljanja POPs hemikalijama.

S obzirom da je uspostavljena baza podataka naučnoistraživačkih ustanova i projekata koje se realizuju, u naredom periodu potrebno je da Ministarstvo nauke nastavi sa objavljivanjem i ažuriranjem podataka, kao i da motivišu naučnoistraživačke ustanove za učešće u projektima koji se bave POPs hemikalijama.

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Agencija za zaštitu životne sredine i izvođači radova treba da nastave sa realizacijom aktivnosti planiranih projektom „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“.

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, CEDIS, UNIPROM KAP i drugi vlasnici opreme koja sadrži PCB, treba da inteziviraju realizaciju aktivnosti planiranih projektom „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“, imajući u vidu da je planirani završetak projekta 2022. godina.